

OBZOR

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. V.

Turč. Sv. Martin, 31. Augusta 1874.

Číslo 8.

Predtým — teraz.

(Dumka.)

Dávno — no bolo, že tá vlast naša:
Slovensko — tam v ohradách hôr,
Neznalo, čo je vztek Satanáša —
Z tela rodu vyšlých potvôr.

Oj, žilo sa tam jak na Sione,
Slovák cítil vlasti krásy,
A v spevoch svojich jemnom ozone
Hlásal ľudstvu blahé časy;

Rozkošných Tatier skalné temená
Kvetná kraskami venčila;
S hrdostou čuly oblasy mená,
Ktoré jim dala reč milá.

Po stráňach zeleň a dolinami
Šumely háje a lesy,
S úsmevom hľadel Pán Boh nad nami
Tam, na naše hry a plesy.

Či slnce zemou svietilo jasné,
Či sa chmáry v plúšťach chvely:
Bujný kvietok žitko ťazkoklasné
Nebálo sa hromov strely. —

Ten Váh i Hron náš od tajna žriedla
Až hen po Dunaja vztoky
Chodba znakom jalšín hustých viedla
Vytesaná v breh vysoký. —

V Božej prírode ssal duch Slovena
Lieky z tisíc krás jarabých,
A doma prísnosť mravov velená
Pretekala z mocných v slabých.

Kam sa len chtivé oko hodilo,
Všade svetla plná shoda;
Mužom i ženám rovnako bilo
Srdce za slávu národa. —

V kolíske rástla moc bohatiera,
V úreku rabstvo sedlači,
A preca svätá rovnala viera,
Toho v moci s tamtou v plači!

Bo keď sa zbúril vo chmár zástere
Šarkan moru, vojny, hladu:
Pán sa ku ľudu sklonil v dôvere
S nim deliac život, poradu.

Ľud zaň odvahou zas na odmenu
Uvádzať sa v hrdé činy,
A vďaku slzou čistou skropenú
Niesol v obeť kruh rodiny.

A teraz?!

Oh, či duch v tiesni neztratí silu
Odolať slzám i hnevu,
Keď vidí šarpať otčinu milú
Sta zbujnosť tichú devu?

Mre s koricami to pekné kvieťa,
Nimž vládla Tatier opona;
Stráň — dolinami len hole svieťa,
Pútnik so žialom púť koná.

Jako sen — tak hôr zmizly obruby
Zo svetov vidín prevzaté —
Poriedke jedle, smreký a duby,
V tajnú Tatier doly zlaté.

Zanikla pevná jednota dávna
 V nádeji, viere a láske; —
 Znižená naša predošlosť slavná
 A budúcnosť — tie v otázke.

Ktože rozviklal koryto Váhu,
 Zbúril Hronu tiché toky?
 Kto krvopotnú Tatranca snahu
 Pochovať chce v hrob hlboký?
 Neznáte? —

Nezbedná detva, ktorej je modla
 Svetárstva prameňom zlata —
 Bedač tá všetko vyhubiť hodlá,
 Čo nám dal Bôh, viera svätá. —

Nalad' si spevy, otčina naša
 Vo zpusnutých ohradoch hôr,
 Hoj, potre Pán Boh vztek Satanáša —
 Z tela rodu vyslych potvôr!

Jozef Jančo.

Lipovianska maša.

Rozprávka zo života ľudu slovenského.

Spísal Dr. Gust. Kazimír Zechenter.

Časy sa menia a mínajú; s nimi sa meníme a pominieme i my. Všeobecnou vzdelanosťou, železniciami a ďalekopisom tratí sa nám minulosť chytro z očí a s ňou uhánajú pralesy, obyčaje a rýdzosť národnia. Ostatní rýz zastrelený bol v doline Kamenistej vyše Hronca r. 1828. Mercúni očividome mizau a prídu časy, kde medveďov len na papieri ukazovať budú. Aby sme zachovali pôvodní, prvotný ráz prírody, poľovnícke a iné s tým spojené národné zvyky, umienu si sme si túto rozprávku na svetlo vydať.

I.

Príroda je tým, ktorí jej porozumejú, všade a vo všetkom krásnou. No, krásy svoje vyvíja inakšie na širokom, už tichom, už víchrom rozbúranom mori, na amerických preriách pampas, lános, inakšie na afrických savanách a ruských stepách, a inakšie vo vrchovatých romantických krajoch Švajčiarska. Rozličným rúchom odená príroda, púta všade našu myseľ. Utešené kraje Tyrolska a Švajčiarska sú známe svetu, už z videnia, už z opisov a z čiastky i z malby. Naše jako idyllické, tak i romantické podtatranské kraje ukrytú držia ostýchavo svoju pannenskú krásu pred okuliarmi vzedavého sveta. Sú to kraj-obrazmi a krajopismi ešte málo odhalené poklady. No myslím, že tomu bezočivé železnice koniec urobí, preboriac sa už až do srdca prekvapených hôl.

Taký jedon i idyllický i romantický pekny kraj predstavovalo i to miesto, ktorého dej tu opisovať hodláme, obec železného priemyslu — „Lipovianska maša.“

Vo zvolenskej stolici, hneď poniže, jako sa Čierny-Hronec s Hronom mieša, otvára sa zľava dlhá dolina. Úzka skalnatá cesta vedie hore tou dolinou popri šumiacej Bystrej a vysokých sosnami a machom porostlých zápolach, popri suchotajúcich pilach a troskových tvrdo zarastajúcich hahnisk — do mašiarkej osady „Lipová.“ Keď putuje človek takto asi tri hodiny pri poskakujúcej, dla mena i skutku Bystrej, nevidí inšie, jako nebo nad sebou a strmiace vápeniny s červeno-haluzími sosnami, smutnými brezami a celé kožuchy žltó kvitnúcej slamenej ruže (*Sedum acre*), a drapľavého bodliaku, štrbák vlnohlavý (*Cirsium eriophorum*) nazvaného. Keď toto pútnikove oči už takmer zunovaly, otvorí sa zrazu dolinka v podobe kotlinovej.

V pozadí tej kotlinky vypína sa ešte i o pozdnom lete zduliskami pretiahnutým snahom pokrytý chlum Ďumbiera.

Ostrý zrak pozorovať môže pod snahovou čiarou v kosodrevine biele meniace a hemžiacce sa bodky, sú to v bujne tráve pasúce sa volí. Bližšie k obci stoja zvätsa smrekami a jedlami husto pokryté hory. Duby tu nerastú. Roztratene čnejú, líciac sa veselou zelenou farbou buky, javory, jasene, bresty, brezy, skoruchy a iné listnaté stromy.

Lipovanské biele domy roztratené javia sa po stráňach medzi záhradkami, otočené sú čiernym lesom; i obývané sú mašiarimi, baníkmi, uhliarmi, rubáry. V prosred obce stojí čierna maša, zdola nej bývanie majetníkov a predstaveného maše a dom úradnícky.

Úbočinami Ďumbiera vykrúcajú sa chlpy sedej hmly a už sa sňahový chlum vo večernej žiare pýriť započína, kým tu dolu v tvári ohromných hôľ štebotavý maličký čvrček svoju nótu hudie, vracajú sa odmeraným krokom pri harmonickom cvengote zvoncov, hlavou pyšne holengajúc napasené kravy domov.

Znaky sú to blízkeho súmraku.

Strážnik práve siestu odzvonil na malej, na protivnom kopci stojacej káplne a ledva ostatnie útle znenie zvončoka, práve jako keď sa dušička z mladuškého tela vystahuje, v tichej dolinke odznelo: rozliehal sa vysoký hlas, vylúdený cvendzavým úderom kladiva o liatinovú tlapku, ktorým úderom robotník tam hore na kychte¹⁾ hlasité znaky dáva o kol-kosti výsypov do ohnivej pece, jako i čas púšťania surového ohnivotekutého železa. Stroj zdýmal, mechy fučaly, kalapodie, to jest drevené povrchne remeňom obtiahnuté pantofle, obskakujúcich okolo pece topiarov po troskách škvreáli, a čo chvíľa po preborení pukou a týkou pecových prs, ohnivá tekutá surovina červeno-žltým prúdom sviežim hadila sa do priestraných foriem, „husy“ nazvaných, ožiarujúc čierne postavy a vypotené tváre mašiarov, a okolité predmety osvetliac a pritom frfotajúc a iskriac.

„Bim!“ zaznelo na kychte.

Nastala nová sichta.

Robotníci odmenení novými, už „husy“ tuhnúť a čerňieť sa začaly, keď poberajú sa domov. Prichodzí robotníci medzitým na hákoch trosky odvlačujú a prhky plameň pred čelustím pece zahadzujú uhliarskym prachom. Týmto nad hlavami vysoko pod krovom kychtári, jedni rúcajú na železných vozíkoch rúdu a uhlia do plameňného priepadiska, druhí ale hľadiac von oknom na široké námestie, pokojne biela znamenité na kychte pe-

čené zemiaky a na hrbočku ukladajú, hotoví súc jich pri lahodnom rozhovore vrhnúť do svojej vlastnej kychty. Ponad to všetko vznáša sa dlhý pruh kovového kúru z vysokého komína v kučeravých kotúčoch a zvláštneho pachu, oproti zelenému lesu.

Pred zaprášenou a fučiacou mašou, pod košatou lipou, na troskách živým zeleným trávnikom porostlých, a uhliarskom prachu, použivše sviatočný večer a peknú chvíľu, sháňa sa veselá lipovianska chasa.

Prevodzujú rozličné národné ihry, ktorých tu mnoho znali, a čo neznali, poučil jich národný „Sokol,“ ktorého tu pričinením sa nášho irdiny Janka pilno čítavali.

Bola že to pekná omladina!

Šuhajci sú bujni, zrastení jako jedle, a silní, jako buci; dievčence pekné, jako ruže. Prirodzená nenútenosť, pôvabnosť, pestrá národnia slovenská mládež, k tomu utešené, romantické okolie staby rámeč, hodný ozaj to obraz ku zvelebeniu majstrovského štetca.

Z pomedzi všetkých krásou vynikal jedon pár: Anička, totižto vnučka majiteľová maše pána Dymáková a Janko Dubec, vôbec pre krutkavé vlasy „Kučeravým“ nazvaný. Tamtá je vysoká a preca plných tahov, štíhlá beluša. Vlasy žlté vo dvoch hrubých povestných poviazané vlnily sa jej chrbtom dolu. Biele vysoké čelo, modré podlhovastého kroju oči, nos rovný, jahodové malé jako peniažtok ústa, líca jako jablko: zuby biele jako sňah tam na chlume. Pri každom prívetivom úsmehu otváraly sa jej jamôčky v lícach, ach! . hotový hrob nešťastným srdciam mládenským. A jej hlas, ten znel tak lúbezne, jako ten večerní zvonček v čas jasného blankytu. I starí, keď na tú milú Vilu pozreli, cítili v sebe veselšie žilky zahrávať, nuž jako žeby mladí nie!

Janko asi dvadsaťpäťročný šuhaj, bol hrdej vysokej postavy. Údy mal súmerne svalovité, vlasy kučeravé čierne, tej farby fúzy, čierne zdravé oči, útlo nakrivený nos. Šija jeho bola vystretá, krok ľahký. Pokojnej tváre výraz je dobrotivý, ale pri najmenšom stiahnutí hustých obočí pozorovať blesk ráznej odhodlanosti. Kto videl Bohúňovho „Hajníka zpod Oravského zámku,“ ten si môže Janko ľahko predstaviť. Dosť na tom, náš Janko bol tak

¹⁾ Vrchnia čiastka maše, kde sa rúda do pece vsýpa.

švárny chlap, že sa veru dievčatá jemu hlbšie do očí nazreť pre nebezpečenstvo popálenia sa netrúfali; lebo kde sa jeho plameňný zrak na dno duše predral, tam to telo jako práchno pod kresivom, jakže práve nevybúšilo jako iskra v pušnom prachu. Malebny národní kroj dovŕšil lepotu tohoto slovenského mládenca.

Dobrô bez zlého, peknô bez špatného, veľké bez malého, svetlé bez tmavého byť nemôže, odpor v prírode je potrebný, aby tým lepšie pochop jedného pri druhom vynikát mohol. A tak hľa i v tejto skromnej spoločnosti nachodil sa do očí bijúci kontrast.

I postavou, i krojom, rázom a tvárou rôznil sa od druhých uhlomerač a majiteľa maše „totumfac“ — Ravasy. Jeho chudé telo pokrýval dlhý šnurovaný čierny kabát. Vysoké čizmy, do číziem nohavice, na hlave nízky s vysúkanou na hor strechou klobúk sú jeho oblekom. Tvár jeho je žltô počernastá, oči malé, čierne, škulavé, noštok krátky a tlstý, s veľkýma hore vystrčenými dierkama; fúzy riedke a úzke, jakoby bícem plesol; ústa veľké; štrbavé, čierne zuby. Nenie tomu vždy tak, žeby tvár bola odznakom duše, tu sa to ale shodilo úplne na vlas.

Hemžilo sa tu veselo, jako tí vodní pavúci na tichej studničke pod šedivou jalšou, križujú sa o závod jedno cez druhé; a i ten najpovrchnejší pozorovateľ, pri prvom pohľade na toto divadlo badať mohol, že veru istých k istým osobám príťažnosť je väčšia, jako ku druhým; že sa iste páry očí vše hľadajú a najdú. Vidieť mohol, jako sa pri ihrách „Lokeš, čo chceš?“ „jastrab a holub,“ „vlk a baran“ Anička veru len usiluje dostať pod ochranné krídla šumného Janka; a tento zase, keď bolo treba lapat, naháňať, alebo vyzvŕtať, len zase zapáral za touto.

Druhý, čo sa za Aničkou, ba s väčšou náruživosťou, ačkoľvek s menším prospechom namáhal, bol Ravasy.

Sháňal sa, behal, aby ju ulovil, no ona sa mu tak hlbite a obratne vedela vymyknuť, a ešte šikovnejšie — a či vypočítanou náhodou do otvoreného náručia Jankovho vbehnúť, že Ravasy vypotený, unavený nikdy cieľa dojsť nemohol a miesto toho hlasitý

smiech samopašnej chasy, susedným tam lesom odrázaný, pri akompaníovaní zemiaky bielacích kychtárov získal. Bol by pukol od zlosti, ale bol prisuchý na to, bol by obladol, ale bol prížltý, a bol by zubami škripal, ale nemal čím.

Jano Pobožný, hlásnik s mercúnovou čiapkou na šedivej, uhliarskym prachom zapadnutej hlave, s remeňnou zásterou pred sebou; s ťažkými kalapodiami na nohách, sedí pred mašou, široko rozložený na lavici.

Maco Otčenáš, topiar, nakrájal tuhý, tam kdesi pod Havránkou v lese na štiete ukradomky pestovaný tabák na lopatu, upražil ho kus na troskach, natlačil do mechúra, a zapchal za zásterovú pracku. Pridrúžil sa k hlásnikovi, i ponúkol i tohoto vzáctnym svojim tuhopáchnucím výrobkom.

Pobožný vytiahne dýmku z poza partice mercúnovej čiapy a podá topiarovi.

Otčenáš podanú dýmku napechal, potom popľul si palec, a ním vrch dokonale vymastil, až konečne vošiel pod mašu, aby ju na ohnivej troske pripiekol. Keď sa parit začalo z cievky, podal ju hlásnikovi. Hlásnik vyfúknuce ostrú paru a pritisknúce prstom nebárs zapáchajúci tabák, oderkol flegmaticky slinu, založil na kríž ruky, a tak mohutné chlpy púšťal o závod so svojim súdruhom, jako by hen bol rôšty pod rúdou podpálil.

„A nože no!“ povie Pobožný, „nože no . . . Zo smiechu býva plač. Meráčová tvár sa mraští jako zlé v oblaku. To je človek lstivý jako liška, a jedovatý jako had.“

„No však, jak je pravda, čo svet hovorí, nuž mu to už v krvi trčí; lebo i jeho otec mal byť veľmi zlostným človekom.“

„Ba musí tomu tak byť,“ pokračuje Pobožný, „musel to byť opaka. Raz, prosím vás, nocoval u mňa jedon hen z Grlici pošlý potulač hánorník a ten mi vám rozprával, že vlastný otec tohoto istého uhlomerača, človek surový, skryvodlivý a tiež uhlomerač, čo robotníkov vše len utlačoval a tríznil, ukrutnou smrťou zo sveta zišiel. Keď vraj raz na kychte robotníkov bez viny ohrablom lomil, a jednomu chudákovi oko vybil, rozdrážení mašiari pochytili milého chlapa a

šmik s ním do pece, do horúceho pekla ho hodili.

Otčenášom toto zatriaslo.

„Huj, to krátka, ale prisám Jánu hrozná smrť! Hm! ale liatina iste sa lámala, lebo tá košťalia netrpí.“

„Povedajú starí mašiar, že také železo, ktoré duša preletela, nešťastné býva. Kôň ním podkova.ý kope, nožmi takými sa kolú a klincami šibenice sbíjajú. Šable, — hovorí sa — majú byť znamenité. I Janošíková valaška, — veď viete tá ‚Valaška rúbaj‘ a rúbala, — povedajú, že bola tiež z takého la železa.“

Pod týmto rozhovorom, za čas veselého shonu mládeže pod košatou lipou, začínal súmrak ľahkým krokom nad tichým okolím tmavú svoju sieť rozťahovať. Sňahové plachty tam hore na Ďumbieri pýrily sa plameňnou farbou na rozchodne večierkom.

Mládež točila sa ešte rezko.

Ravasy rozpalený Ankiným vzdorom, vše a vše usiloval sa jej zmocniť. Po mnohom namáhaní podarilo sa mu to raz preca.

Chytil ju, objal a chcel ju bozkať; ona rozzlobená odstrčil ho od seba, len tolko, že sa na zem nezvalil. No to ho len tým väčšmejšie rozpálilo. I soberúc všetky sily, rozbehne sa za ňou a už ju za dlhý vrkoč jednou rukou popadne.

Anička v úzkosti postavená, splašená hohubica pred kraľulcom, vbehne do otvoreného náručia Jankovho. Keď ju ale i v tomto prístave bezpečnosti dotierave držiak preca pustí nechcel, stisne mu Janko železnou pästou ruku, prsty praštia i popustí. I zvrtno ho tak silne, že sa uhlomerač, sburiac uhliarsky prach, na zem prekotí.

S Ravasym náhodou a naraz vypadne na zem i Jankov, čímom krásne vybijaný a jeho menom poznačený končiar.

Nikým nepozorovaný strčil Ravasy popadnutý nôž chytrou pod svoj kabát.

Nastal všeobecný smiech.

Merač posbiera sa a letí s nevýslovnou vzteklosťou proti Jankovi.

Kým sa Janko i len spamätovať mohol, vylepil mu za ucho.

No, Janko uhne sa, rána mu len bok hlavy šuchla a klobúk na zem zrazil.

Jedon výkrik nevôle zo všetkých strán — a už sa šuhajci so sdivnutými pästami na nenávideného Ravasyho hrnuli.

Jankova tvár zarumenila sa.

Jedným skokom pochytil opretú o lipu valašku, švihne ju v povetrí jako archanjel Michal meč nad diablom a — beda meračovi!

Spamätuje sa i spustí blyskavú valašku pokojne dolu, chytil od zlosti a strachu zmeraveného nápadateľa za hrdlo, vyzdvihne a potrasie, že mu až košťalia hrkotaly.

Keď badal, že sa mu obojok z atily odpáral, strčil do diery kabáta porisko valašky, a ponesúc ho k lipe, pri jasote rozbúrenej chasy zavesil Ravasyho na odlomok trčiaceho konára.

V tomto nepríjemnom položení trepotal Ravasy nohama, rukama. svíjal sa, hrešil, kým sa mu krogel nepretrhol, a on nepadol dolu.

Zaskripel zubami, hrozil pästou Jankovi.

„Počkej, ty pes, za to sa ti odslúžim!“ I odbehol jako besný preč.

Ihra sa ukončila, mládež rozišla sa.

„Hľa,“ povie Pobožný, vytriasajúc dohorenú dýmku, „či som nepovedal, že sa to zle skončí. A, nože no, veru to nebude dobre. Ravasy je pomstivý oplan!“

II.

Minulo dakolko hodín po horopísanej udalosti.

Bladý mesiac tajným svojim bleskom osvetľuje krásny vesnícky obraz.

Hlboký pokoj panuje široko ďaleko a je len kedytedy prerušený šplechotom štebotavého, chladného, iskriaceho potôčka, a cengotom meridzajúceho statku po maštalách.

Velmi dojímavý to obraz!

Dedinka v náručí velebnej prírody, podobá sa ozaj dieťatku búvajúcemu pri prsoch pečlivej matičky. Prijemný zápach lipového kvetu a rôznobarvých fialôk niesol sa povetrím, aby už tak nie len oči, uši, ale všetky čuyv milo dojaté, okúzlene byly. Preca ale v odpore s pokojom a krásou krajobrazu stojí rozčulenosť myslí tých osôb, ktoré sme

pod lipou v ihre a v náruživostach poznali, bo tieto poslednie idú za človekom i do tých najodľahlejších pustatín.

Janko kráča hore závozom ľahkým krokom na oblúbený kopec Malinec, jemu pri boku ide verný, vždy veselej mysle priateľ, bodrý šuhaj Štefan Kolayove.

Rozhovor vedú živý, hlasom vše temným, vše povýšeným.

Točí sa reč jich okolo Jankovej minulosti a o osudoch jeho lásky.

Janko chodil s najlepším prospechom do škôl, oddal sa celou dušou vedám, pestujúc nadovšetko prírodovedu. Otec umrel mu náhle. Bola to pre nášho šuhaja strela z jasného neba. Nešťastná ztráta pretrhla i pokračovanie vo vedách. Matka na obe oči temná, vléou tmou porazená, potrebovala podporu; a aby i majetok pilným otcom nadobudnutý na mizinu nevyšiel, prinútený bol Janko školy zanechať a domov sa navrátiť. Poklady školských vied i tu dobre zúrokoval, rozmnožiac rozumným hospodárením dôchodky svojho majetku tak, že on i jeho starká chromá mať pohodlne, keď i nie nádherne žiť mohli. Poučovaním obyvateľstva prispel i tomuto už dobrou radou, už príkladom a skutkom ku hmotnému i mravnému dobrobytu. K tomu jeho vládnoť oproti každému, jeho národný kroj a pekná v každom ohlade bez škvrny postava získali mu náklonnosť celého obyvateľstva. Vynímku v tom robily dve osoby, a síce pán Dymák a jeho uhlomerač Ravasy.

Anička, pekná dušička, vnučka pána Dymáka, nesúhlasila v tomto smere so svojim strýkom.

Krásna v peknom tele i peknoú dušou obdarená sirota, už dávno opanovala úplne do posledného kútika srdca Jankovo.

Jej trnistý, ba nadmier odvislý stav, roznetil hrdinské a básnické srdce Jankovo.

No i Anička jeho v srdiečku svojom nosila; i snila o ňom, jak v noci tak vo dne. Ach, vinula sa kolo neho, jako ten nežný brečtan okolo silného duba.

Bola to láska obapolná, hlboká, láska v hlbínach duše zakorenená, hotová i k tým najväčším obefam.

Nuž ale, medzi zem a slnko vohnal sa čierny oblak, zatemnil svetlo, aby nasledovala búrka.

Ravasy zalúbil sa do Aničky celým ohňom náruživej svojej povahy. A poneváč listivý súc, ihneď svojho soka na dne srdca Aničkinho spozoroval a seba telesne a mravne s Jankom porovnájuúc, dobre videl a vedel, že ho tak ľahko, a aspoň na dobrý spôsob odtiaľ nevytisne, umienil si, že použije všetky prosriedky, čoby jaké zlé boly, len si k cieľu povedú.

Finis sanctificat media,“ t. j. cieľ posväťuje prosriedky, pomyslel si, a Aničku dostať, rozprášilo i posledniu váhavosť.

Ravasy bol, jako to Pobožný pred mašou dobre uhádol, oplan a to oplan od rodu, a preto oplanstvo vyvieť mu ťažko nepadlo; ba tak sa zdalo, že bez neho — čímsi vnútorne nútený — ani dobre žiť nemohol.

Keď svojimi figlami, sladkým dvorením priazeň Anikinu zväzif si nedoviedol, ba otobôž len väčšej nenávideným zostal, obrátil všetky pletichy a siete na ľahkoverného, vo svojich povinnosťach priemyselných kus neďbanlivého predstaveného, pána Dymáka.

Mal on svojho pána, jako sa povedá, úplne vo väčku. Bez jeho rady nerobil nič; on mal ruky vo všetkom; čo pri maši previesť chcel, tomu istotne pán Dymák prisvedčil. Nadužijúc túto dôveru, vyhovel svojej msti na robotníkoch. Kto si z nich prevrhol hrnčok u pána všemohúceho uhlomerača, ten sa istotne pozbavil priazne i u Dymáka a prepadol osudu. Účty viedol on, kľúče od pokladnice z väčša uňho v opatere bývaly. Slovom. úlisný chlapík, ačpráve mu od srdca nikdy naklonený nebol, stal sa preca nevyhnutným „totum fac“ Dymákovým.

Ku polahode vyvedenia nekalých jeho zámerov prispelo Ravasymu i to, že pán Dymák ačkolvek od prírody dobrým srdcom vystrojený, preca predpojatostou oproti iným národnosťam zachvátený, stáleho vo svojom svätom presvedčení Slováka nenávidel, jakoby Slováka tú istú vlasť milovať nemohol, alebo ani práva nemal, by s vlastimilstvom i lásku svojej národnosti spájať mohol. Slovom napáchnutý bol tou tak obyčajnou, jako ne-

pravou zásadou, že v národnostnom ohľade Slováka len druhého milovať má, seba samého nie. V očiach Jankových bol Dymák potlačovateľom Slovákov „maďarón“, v očiach ale Dymákových bol Janko nebezpečným „pan-slávom.“ Sú to dve tak rozličné mienky, jako oheň a voda, sever a juh, a skorej sa Bystrianska hore na Ďumbier, na svoje strmé žriedlo vráti, jakoby sa tieto odporne mienky v súhlas uviesť mohli. Veď sme toho zakúsily dosť a ešte i zakusujeme!

Najhoršia pre Janka bola tá okolnosť, že r. 1848 jako dobrovoľník chytil sa zbrane.

Tieto okolnosti používajúc Ravasy, huckaním, podpalovaním zrodenu nevoľu Dymákovu oproti Jankovi vedel roznieť v pravdivú nenávisť.

Ačpráve Janko cítil, najmieň rečeno, chladné chovanie sa pána Dymákovu oproti sebe, preca túžiac za uskutočnením šťastia svojho a nejistotu ukončiť chciac, chytil a odvážil sa ku odhodlanému, ač i menej šťastlivému kroku.

S klepotom srdca predstúpil Janko pred pána maše, strýka Aničkinho.

Osud celej budúcnosti ležal mu v rukách, keď sa kľučky chytil.

Na okamih zastal, potom na krídlach lásky, otvoriac rezko dvere, vstúpil do izby.

Úctivým spôsobom, vlúdny hlasom predkladal stručne a prirodzenou barvou svoj stav, i uchádzal sa o ruku Ankinu.

Odpoveď pána Dymákovu, od ktorej nebolo vela dobrého očakávať, bola nad všetko pomyslenie neslušná.

Čím viac Janko ku koncu reči prichodil, tým tuhšie sa vnútornia búra Dymáka, už červenou farbou tváre, už iskrením očí, už trhaním svalov na javo dávala.

Odveta bola krátka, nevrľá, pyšná, v tom smysle, že Anička pre človeka druhého smýšľania, druhého predžitia a stavu určená je. Na vedomie mu dano, že ho úplne za nehodného považuje, by sa mohol uchádzať o ruku jeho vnučky.

Čím ďalej pán Dymák hovoril, tým viac sa sám rozniecoval, upozorňujúc opovážlivého pytača, aby si to koniec koncom z hlavy vy-

hodil, Aničky sa vystrihal, ináč že prinútený bude, dvere mu ukázať.

Táto určitá nemilosrdná odpoveď zronila myseľ, urazila ale i šľachetnosť Jankovu.

Jako oparený, do hlbín duše skormútený oddialil sa; no láska jeho nie len že nebola udusená, ale tajná, v útrobach ukrytá, tým tuhšie plápolala.

Láska je výmyselná, zvláštnou rečou očí, najde si tisíce spôsobov porozumenia. Toto zahaliť, tomu prekaziť je vec nemožná! Kde by si ani za svet nemyslel, vykúti si chodník, na ktorom sa síde. Magnetická príbudnosť zalúbených duší, nezná prekážky miestné. Nesie sa vzduchom do najďalších krajov, do nebies, a keď hmota hrobom hranicu dosiahla, opravdivá láska prekračuje i medze hrobom položené.

Mesiac dobrý, ladný mesiac od jakživa bol priateľom zalúbencov, alebo po pravde rečeno, zalúbenci bývali a bývajú jeho priateľmi. Mesiac má prítážnosť a pôsobí na veľikánske nekonečné more prítokom a odtokom, má magnetickú prítážnosť na istých, citlivejšími čuvami opatrených ľudí, na spáčov plným svojim svetlom osvietených, na útle z kľíkov pnejúce sa bylinky, a — na zalúbených. Týchto tak rád von vyťahuje do tajného, čarovného svojho svetla, fahá do hája, kde slávik peje, ta kde červenooká červienocka milú pozdnú melodiou mesiačku žaluje, fahá von, fahá — a preto, že fahá, nazvali mesiac dajedni, iste nie zalúbení žartovníci, vizikátorom zalúbencov.

Táto prítážná moc účinkovala i na našich zalúbencov.

Janko a Anička uzrozučení sišli sa ukradomky na dohovorenom mieste.

Tam kde sa Bystrá krútnavou do tajných podzemných priepastí tráti, aby na druhej strane kopca prúdom sotená na svetlo sa virila, stáli pod hustými jedlami biele machom a rebricím porastené zápole. Keď protivná strana v plnom svetle mesiaca sa belela, úkryt zalúbencov v jedlovom tieni len kde tu pomedzi haluzi predravším sa srieborným, podivným, mátožných pruhách svetlom obsypaný bol. Zápoľami dolu hundali sa na machu modré zvonce hôľnej vetviny — Atragene alpína —

na liste blyštali sa rosavé slzy. Pod nohami temno šumela krútnava, nad hlavou ľahkým vetrikom hladkané objímali sa šuškejúc tmavé jedlové a tisínové vetve, na vysokom ale vrcholci do neba hľadiac pískala trskota solo, čomu celá príroda s úchvatom načúvala.

Všetko vókol dýchalo láskou!

V tom idyllickom položení, malebnom rámeči pohôľneho večierka, stojí Janko a Anička.

Lavou rukou Janko drží štíhlú Aničku okolo pásu objatú, pravicu mu ona rukama stíska. Htatiac jedlová haluz uchýli sa zvedavému mesiacu a on nakuknúť škulinou, za leje mäkkým svetlom krásne dve postavy. Ústa sú nemé, no oči dovedna vtekajú prelievajú blaženosť z duše do duše.

Utešená vidina!

Odznel ostatní fujarujúci hlas trskoty po vlhkých húštinách.

Anke kanuli dve perly z modrých očiek, ztratiac sa v mori blýskavej rosy.

Po chvíli otvorila ružovému puku podobné ústa, i šeptom vypráva príbehy dňa ach, príbehy smutné!

Uhlomerač sdelil pánovi pútku pred masou, ktorá podvečer v jeho posmech, vypadla. I nechybovalo na hane a ohováraniach, ktoré na Janka metané by. A smelým zvratom použivúc okamženie rozhorčenosti pánovej, uchádzal sa dotieravec urputne o ruku Aničkinu.

Dymák zarazený súchal si čelo, nerozhodnutý zamyslel sa. Keď mu ale Ravasy stav maše vysvetlil a seba jako budúceho spolupracovníka, jako jediný spôsob ku pozdvihnutiu železného priemyslu kleslej maše predstavil, do tesného vohnatý Dymák — pristal.

Predvolanej Aničke bez okolkov predstavil Ravasyho jako jej ženicha. Čomu, keď Aniaka dôrazne a s opovržením odolala, odpovedal, že sa jeho vóli podrobiť musí, ináčej že ju z dedictva vytvorí a z domu von vypráši, zakazujúc jej obcovanie s Jankom, ktorého, jak sa prah jeho domu prekročiť opováži, psami vraj von vyhnat dá.

Nápraskom to šlo všetko, nápraskom stavaly sa odpory zalúbencom.

Anička prostosrdečne ujistovala milovného Janka, že si ona radšej mlynský kameň

na šiju zavesí a do pahltnej krútnavy tam pod nimi blbotajúcej hodí, než by Ravasyho spoločnicou byť mala.

Obávajúc sa zlostných strýkových výsredností, a aby jej oddialenie sa z domu zbadané nebolo, musela sa lúčiť a odbehnúť domov.

Prišlých z mesta hostí, ku zajtrá vydržiavať sa majúcej polovačke na medvedov musela obslúžiť.

A tak dala „s Bohom“ smutnému Jankovi.

Keď sa Janko kormútil nad neprajným svojim osudom, prehánal mu Štefan veselym spôsobom muchy. Priateľský rozmar účinkuje na ťažkú myseľ tak uspokojive, jako keď nám dakto na boľacku fúka.

Medzitým prejdú závoz, ďalej zapadnuté hálne starých zapustených bán, vyšli na rovinku pod širokým bukom rozloženú.

Stála táto rovinka práve kosom oproti krútnave nám zo schôdzky zalúbencom známej.

Štefan uhne sa zrazu, pozorujúc rýsovým okom, že sa čosi čierneho pred nimi po zemi plazí.

Janko, jehož myseľ inde blúdi, zadumený nebadá nič.

Prijdúc pod buka, umiestili sa na mäkkom machu.

Opaterný Štefan nakukáva, založiac si nad oči ruku, do hustých haluzí.

A nie nadarmo!

Vskutku čosi podivného zočil tam hore na buku. No, nepovedal nič, lež zdvihne sa pozorne, naznášal hrbu rážda a na to kopu sviežej čaciny.

Janko pýta sa ho, čo s tou mýľou zamýšľa?

Štefan mu šepne:

„Chcem ohňa rozložiť.“

„Načo ti ten oheň?“

„Chcem plcha vykúřit.“

„Plcha? Pleh nebýva na buku, skorej na jabloni.“

„S vyminkami,“ povie Štefan s potutelným úsmechom, „teraz je na buku opacha, len sa, prosím ta, ticho chovaj, a hneď sa presvedčíš, že je tomu tak.“

I vytiahne zpoza opaska kresivo.

Čosi kamsi zapáli práchno, vloží do líšťa, krúti do kola rukou, a líšťa blčí.

I strčí do nakopenej raždiny, ktorá v okamihu plápolá a práska.

Dým sa valí jako z uhliarskej mýle cez haluzy buka, tlstý jako sudy, a celá rovinka ožiarená stojí červeným plameňným svetlom.

V haluzách na buku hniezdi sa, fučí a praští čosi, až zrazu v págel skrútený človek s buchotom blízo bĺčiaka dolu padne.

„Jaj, zadusím sa,“ kričí zúfale.

Janko chcel mu ku pomoci prispieť i vyskočí.

Odpadlec posbiera sa švihle, pokulháva jajkajúc a preklínajúc, i poberá sa dolu kopcom ďalej.

Janko stojí zadivený.

Štefan rehotá sa celým hrdlom.

„Pleha som vykúril!“ kričí po chvíli.

Ravasy vypátral obľúbené dostaveníčko Jankovo. Prišiel ta, plazil sa jako had, aby aspoň rozhovor priateľov vyslieďiť mohol. I vyliezol na buka; no bol pozorovaný bystrým Štefanovým okom, a — jako známe — náležite vykúrený.

Priatelia zabavili sa ešte a už pozde rozišli sa na odpočinok domov.

Jankovi nebola noc tá k odpočinku, lež k trápeniu. Pritesno bolo mu v chyžke. Nemohol zaspáť, vyšiel do zahradky pod stenu. I usnul pozde oproti ránu pod jablonou, kde sa bol vystrel do vlhkej studenej trávy.

(Pokračovanie nasleduje.)

Pani Agnes.

Od Arany-a.

Pani Agnes na potoku
Berie bielu plachtu svoju;
Bielu plachtu, krvoplachtu
Rýchla vlna chyce dolu —
Pane Bože neopust ma!

Soženú sa ku nej deti,
Pani Agnes, čo hladáš tu?
Ticho, ticho! krv kuriatka
Zaškvrnila moju plachtu.
Pane Bože neopust ma!

Soženú sa k nej susedky:
Pani Agnes, muž kde ti je?
Moja duša dnu v komore!
Nechoďte ta, sladko snije.
Pane Bože neopust ma!

Prijde hajdúch, osloví ju,
V žalár sa ju pojať chystá.
Jaj, môj milý, nemôžem ísť,
Plachta moja je nie čistá.
Pane Bože neopust ma!

Temný žalár; len jedon lúč
Svetla sprace sa do neho,
Tento lúč je deň žalára,
Hrozyplná je noc jeho.
Pane Bože neopust ma!

Pani Agnes po celé dni
Hladí len za tým svetielkom,
Hladí, hladí a ten lúč sa
Sprace do jej oka celkom.
Pane Bože neopust ma!

Lebo sotva že sa obzre,
Tam tancuje potvôr chasa;
Keby nebol ten malý lúč
Cíti, žeby zbláznila sa.
Pane Bože neopust ma!

Lež po čase štrkot klúčov,
Otváranie čujú uši,
Pani Agnes si pred súdom
Stane pekne jako sluší.
Pane Bože neopust ma!

Odev svoj si ponapraví,
Hladí vlasy, rovná šatku,
Aby sa tam nenazdali,
Že je asnaď v smyslov zmatku.

Pane Bože neopust ma!

Vkročí. Za zeleným stolom
Sedí starci sedia v rade,
Ni jedon je namrzený,
Útrpnosť je v jích pohlade.

Pane Bože neopust ma!

Pani Agnes, čos' zrobila?
Strašný je hriech, nieto väťší;
Tvoj milý, čo ho vykonal,
Sám oproti tebe svedčí.

Pane Bože neopust ma!

On odvisne na pozajtrí,
Čo tvojho muža usmrtil,
Ty na chlieb a vodu budeš
Uveznená až do smrti.

Pane Bože neopust ma!

Pozre kolom pani Agnes —
Presvedčiť sa o rozume,
Čuje zvuk, rozumie slová,
Nezblázni sa, kým to umie.

Pane Bože neopust ma!

Lež, čo o mužovi riekli,
Tá reč tak nemile zneje,
Že ju viac domov nepustia,
Iba to z nej zrejme jej je.

Pane Bože neopust ma!

Začne plakať a nariekať,
Tečú jej slz husté brody,
Jak z lalije ranná rosa,
Z pier labutích perla vody.

Pane Bože neopust ma!

Velkomožní páni moji!
Vypustte preč z tadiaľto ma:
Nemôžem tu dlho sedieť,
Bo mám pilnú prácu doma.

Pane Bože neopust ma!

Plachta mi je zaškvrnená,
Musím ju vyprať do čista,
Jaj, bo keby tak zostala,
Kdeby mohla potom ísť ja?

Pane Bože neopust ma!

Súdcovia sa nemo obzrú,
Čujúc také divné reči.
Ticho všade. Mlčia ústa
A hlasujú iba oči.

Pane Bože neopust ma!

Choď len domov, biedna pani!
Vyper plachtu si do čista;
Nech ti Bôh ku dielu tomu
Silu a milosť prichystá!

Pane Bože neopust ma!

Pani Agnes pri potoku
Znovu perie plachtu svoju;
Bielu plachtu, čistú plachtu
Prudká voda chyce dolu.

Pane Bože neopust ma!

Lebo darmo je už čistá,
Krvozuakov nieto na nej,
Agnes jich vždy ešte vidí
Práve jak v tej noci tmavej.

Pane Bože neopust ma!

V rieke stojí, pri lavici
Odo mrku až kým svitá,
Prúd jej tvoňu hltá, kazí,
A vlasy jej vietor chytá.

Pane Bože neopust ma!

A v nociach mesačných, jasných,
Keď sa vody povrch skveje,
So šuchotom odznejúcim
Bitie piestu v dialku zneje.

Pane Bože neopust ma!

Tak to ide z roka na rok,
V zime, v lete bez prestania,
Tvár jej páli slnca žiara
Nohy od zimy krepenia.

Pane Bože neopust ma!

Šedivie jej strapatý vlas,
Tiahnu po ňom biele chmáry,
Hlboké sa vrásky vajú
Sem a tam po hladkej tvári.

Pane Bože neopust ma!

Pani Agnes na potoku
Perie starú handru svoju,
Bielej plachty vetché strapy
Prudká vlna chyce dolu.

Pane Bože neopust ma!

B. Tesnoskalský.

Prehádzky po svetovej výstave vo Viedni r. 1873.

Od *Laskomerského*.

IV.

Východnia polovica výstavného palácu: Rakusko-Uhorsko, zniony, dr. J. Hyrtlove pyty, anthropologická sbierka z Moravy, vozidla, baňsko-hutnícky odiel, roľníctvo a hospodárstvo; Agri-culturhalle ě. VII.

Keď sme sa v Rotunde až do závratu do koľa nakrútili, prešiel som východným portálom do Rakúskej „Cis,“ alebo jako Nemci hovoria do „Cislateinische“ výstavy. Táto je, jako prirodzene, najvätsia z tej príčiny, lebo doma ľahšie sa dá vystaviť, jako keď sa predmet z ďaleka z cudzozemska dovážať musí. Domácim je prístup z každého ohľadu usnadnený, a vo vlastnom záujme leží to náležite vykoristiť. Ale je veru i čo do počtu, i čo do vniutornej ceny poriadna. Najvätsmej padá do očí tovar sklenný, a menovite per excelenciam tovar český. No už to čarovný pohľad, ba oslepujúci, keď na tie státisíce skiel, rozličných viac sto z povale visiaticich svetielien (lustre) a druhých nesčíselných brúsených nádob slnce lúčami hodí. Blystia sa dúhové barvy, ligocú sa hrany, rozmanité barvy mi-hajú, a zlato sa skveje v rozličnej ornamen-tike. K tomu tie rôzne formy, od najmensej slaničky, do najvätsjej stolovej ozdoby. Brús českého skla je majstrovský, ale i material surový majú taký, jaký nám schádza. Jejich žabica je pomerne veľmi čistá, preto lesk brusu je kryštálový, vodný. Naša žabica je viac menej železnou a manganovou rudou po-špintaná, a preto pri porovnaní dvoch nádob, ku pr. sebe celky rovných pohárov pozorovateľ badá, že lesk odrážajúci sa z brúsu je hnedý. V tomto obore bola výstava česká kraľujúcou nad všetkými inými. K tejto pridružuje sa porcellán český. Pýtam sa na jednu nádobu zvyšky chlapa, odpovedaná mi cena 3000 zl. Keď som rozšklabil ústa, odvetil mi závodník, že sa veru každá nepodarí, a takú vážnu vyviest, koštuje veľa práce a nákladku. Dakedy polohotová sa roztrepie alebo nevy-darí. A malba že je tiež drahocenná. Bola

síce veľká, pár kyl ovsu by sa spratalo do nej, nuž ale 3000 zl. to by bol preca drahý súsek.

Hodbabné tkaniny sú pekné, ale ony nedajú sa prirovnať Talianskym a Francúzskym, od tých čias, ako nám — náš práve terajší priateľ — Viktor Emanuel — pomoucou nášho terajšieho uprimného priateľa (ach čiže jich máme) Vilhelma — Lombardsko-Benátsko odobrať si nezfažoval, sprostění sme dupplovanej starosti, a tým i hodbábov. Pri tých vela hodbabných všech krajov sveta výstavníkov interessantné je vidieť hlavného producenta hodbábu: hodbabnú húsenicu. Hotovená je z vosku, asi 2' dlhá, v celej svojej prirodzenosti napodobnená, mimo toho sú tam i poloopené praeparované vzorky, na nichž sa pohodlne sústava a anatomická ústrojnosť vniutorností vidieť môže. Myslienka to podarená. —

My vonkovania, my provincialisti, musíme sa, keď k nejakým vedeckým pochopom prísť chceme, samoučne trudiť. Nemáme knižnice, nemáme vzorky, sbierky, musea, prednášky veľkých miest na porúdzi, niet tedy divu, keď tu i tu capa zastrelíme, bo našu domácu možnosť doučenia sa, vzdor všetkej usilovnosti a schopnosti, mnohé veci prieča. Keď ale Viedeňčan, čo sa mu všetky vedecké poklady sveta o nos opierajú, a na nás chudákov zo svojej kultúrnej výšiny milostne dolu hladí, keď ten do sveta búši, tomu to už veru tak ľahko prehliadnuť nemôžeme. A veru tam mimo velmestskej ulično-hostinskej vycibrenosti vela intelligentnej plytkosti naideme. Podávam k tomu krátku ilustráciu.

Zadumený teším sa v pohľade dôkladne hotovenej vzorky spomenutej hodbabnej húsenice, v tom prebudí ma štebotanie pričodzej, dla mluvy Viedeňskej, dla vonkajšku majetnej, 5-hlavej čeliadky.

„Ach!“ povie tatuško, okuliarmi vystrojený, múdre natiahnutej tváre; „ach! to sú ryby. Je to krásné na zožranie.“

Ja hladím nalakaný bokom. Syn omá-lajúc v ústach palicový gombík, ohlási sa fufnave z pod cvikera :

„Plastika sa vydarila. Ja som tých rýb živých veľa videl v Trieste na trhu.“

Učená dcéra navrhne:

„Či tie ryby ozaj majú chrupkavé, a či kostenné rebrá?“

Najmladší brat položí ale tú otázku, „že také sú to ozaj ryby?“

Prístupivší Talian tam od Jaderského mora posmešne odvetí v chybnnej nemčine, ale celky trafne:

„Sie (miesto das) sind Stockfische“

„Ach, ach, ach,“ kývali hlavou.

Na ľavej strane hlavnej chodby, niže prvej priečnej gallerie, zastal som pri čudných potvorách. Na doske, pred skrýňou rozličených remenných vakov, kapsičiek, peňazných bursičiek, prechádzali sa medvedice, veľkosti mladých mačiek, čo do podoby ale veľkým medveďom od fachu cele rovné. A ako si počínaly tieto opachy; kníše sa jeden proti druhému z boka na bok. Krúta hlavami, fučia a sekajú papulami potvory, len že sa už na kusy trhať budú. Vynde-li jim para, zastanú zase, a zmeravejú, kým jich kupec, kľúčikom natiahnutých, rukou nepohládka, a hneď ako na kommando začne sa ruvačka, ako do repy. Táto smiešna hračka má vše hojných divákov, a je vlastne vábcom, aby sa pomimo toho z tých remenných kapsičiek dačo odpredalo. Tých medvedíkov už bol 9 divákom obesil. A síce každý jedon po 15 zl.

Veľkú časť Rak. vystavy zaujímajú zniony, čo podoby a ústrojnosti rozličné. Rakúské klavíre sú svetochýrné, a putujú — o troch nohách — do ďalekých krajín. Výteční hráči dávajú cedulami oznámené koncerty. Na všetky strany počuješ brnkanie klavíre vyskusujúcich a v hraní dobre podbitých dilettantov. Rozličné hlasy a melodie, otobôž temných harmonií dávajú tomuto oddielu náter akejsi chrámovej slavnosti. Krásny jedon znion je pre cis. dvor zakúpený.

Keď som už týmto skvelým nesčíselným bazzarom na- a presýtený bol, dovesloval som do bočnej dvorany, venovanej školským

záležitosťami. Trebars táto výstava, v porovnaní s Nemeckým, už pripomenutým školstvom, tak skladne, hromadne, a predca prehľadne usporiadaná nebola, mala predca veľa pekného, poučlivého, ba mala „unica,“ všeobecnú pozornosť sveta vzbudzujúce. Takéto čosi predstavil vysokoučený, svetu známy Dr. J. Hyrtl, prof. pitvy na universite Viedeňskej. Anatomické jeho prípravy už na Londýnskej výstave obdivované a na 10.000 zl. cenené boly. Od týchto čias vzácnosťami rozmnožené prišli do výstavy Viedeňskej. Prosím tedy o malú trpezlivosť, keď sa pri tomto abstractnom, ale každému vzdelanému človeku zaujímavom predmete kus dlhšie pribavíme. Nezunuje to, tak myslím, nikoho.

Výstava anatomických praeparátov Hyrtlových delí sa na: kostry (skeleta) vôbec, ústroje sluchu, corrosianálne prípravy, riadne a mimoriadne prvé nádoby poporodu (postielky), vláskodobné nádoby (Vasa capillaria), konečne pridaná je bibliotheka, samým Hyrtlom vydaná.

Za kostrami zaujímajú prvé miesto: Ganojdy, ryby, na tento vek živé len v malých pozostatkoch zastúpené; v starých vrstvách ako nás paleontologia učí, boly v hojnom počte rozšírené. Zaujímavé sú zvlášť preto, že nám znázorňujú postupný vývin nižšieho k vyššiemu. Nachádzajú sa kusy obrovskej veľkosti, pochádzajúce zo severnej Ameriky. — Potom sa kostry jašterov, nášho žltó-čierného, slepým nazvaného, ačkoľvek oči má a vidí. Proteus anguineus jaskyňu postojnú (Adelsberg) — kde som sa ale s ním sretnúť to šťastie nemal — obývajúci, k večnej noci odsúdený, oču nepotrebuje. Ďalej sú kostry žiab, medzi týmito známa žaba Pipa, s chrbátom rapinami posiatom, kde mladé vyliahnuté tak dlho nosí, kým dozreté na vlastnie svoje ruky a nohy v širokých močiaroch surinamských na prechádzku odvážiť sa môžu. Nasledujú za tým krokodily zo Senegalu a Gabonu. Caiman, a síce veľmi vzácnny Gavalis Schlegeli z ostrova Borneo. Ďalej Sauriery z čelade Seincojdy, Chamaeleonjdy a Inguanjdy. Hady ku pr. Pythom Sebae z Guiney. Medzi zákrutkami tohoto hada vložená je kostra jedovatého hada Acanthopis auta-

reticus Ešte škrupinou otočená kostra embryonalného obrovského hada Python reticulatus je tu k videniu. Je to opravdivá anatomická bravúra. Na hornej skrýne hlavy tohoto úhladného potvoriska badať dlátku podobný zubok, ktorým si vajcovú škrupinu predubká, aby sa na svet dostať mohol. Pozdejšie zub tento, ako nepotrebný vypadne. Nemyslel by si, že tento útlý milý mladý pánik potom, keď úplne dospeje, vo svojom vrelom objatí koštiale ohromného nosorožca (Rhinoceros) na kašu rozmiesi (immensis orbibus ako Virgil povedá).

Sluch: Štrnástročnú prácu požadovala táto pripravených sluchových kostí výstava. Od tých čias, ako sa skvela v Londýne, značne je rozmnožená, tak ku pr. sluchom veľkej opice, Gorilla rečenej. Rad sluchových ústrojov započína človekom, a síce 5-mesačným embryom, zatvára ho ale hluchonemé dievča. Potom nasleduje všakové všakovité zvery, v povetrí, na zemi, pod ňou, a vo vodách žijúc. Najmenšia sluchová vyvinutosť nachodí sa u veľryb a Delphinov. Tak ku pr. ušné klenby veľryby, tak rečenej Nordkaper Bartenwal, 12° dlhej! nie sú väčšie ako psové. A to prečo? prečo tak veľký zver tak málo vyvinutý sluch má? Preto, lebo mimo vyvíjania morských víchrov, hrmenia váľajúcich sa obrovských vln a piskotu noriča (Möve, morský vták=rybár) inší hlas jeho sluch nedotkne. Bájka síce pripisuje monotonné, v čas pokoja bezhlasné more obývajúcim Delphinom podivný cit sluchu oproti zneniu Arionovej lýry, na tolko, že jedon z naslúchajúcich Delphinov do vody zdrochnuvšieho pevca zdvorile a povdačne na plecía si naložiac, na brehu úslužne vysadil — no te je multa licent — — atque poetis. Anatomia s básnením málo čo do činenia má, a tedy o Delphinoch ináč myslí.

Kluky sluchového zákrtu (Labyrinthus) sú pri týchto rozličných zveroch tiež rozličné, a na kolko ony podmnieňujú i rozličnosť pojmov hlasu, to nám ony pravda neprezradia, a tuším nikto, ani náš majster v hudbe a spisovateľ Bella to nevyskúma. Labyrinth zakopaný v kosti zápolistej, os petrosom rečenej, je pri niektorých tak tvrdý, že dlát-

kom obrábaný oheň dáva. Také by byly tedy labyrinthy i z Českých lebiek.

Na spodku sbierky vidno i bubník (tympanum auris) z byvola a zo slonového embrya.

Látku k tomuto všetkému nasbieral prof. Dr. Hyrtl veľnou prácou, vyčarovaním, darmi, a zakúpením. Tak hlavu opice Gorilla, kulkou rozstrelenú, kúpil za 1000 frankov = 400 zl. r. č. A tak nasháňal tieto vzácné kotrby zo všetkých kútov sveta, keď sa takéto veci ešte na trhu tak ako oštipky zadovážiť nedajú.

Sluchovú kosť embryonalného (vodného koňa) Hippopotamusa dostal od prof. Ducrotay de Blainville, mimo toho Elephas (slon) Rhinoceros, Otaria jubata, Physeter Ziphius a Orea jemu k tomu cieľu darované byly. Čo sa týka praeparatu sluchového ústrojenstva embryonalného Hippopotamusa, tu zaslúži pripomenúť krátku anekdotu. Pred asi 40 rokmi poslaný bol jako zástupca Francúzskej vlády ku kráľovi zo Šoy pán Arnold de Abbadie. Tomu naložila Franc. akademia, aby jej hľadel zaopatrit vnútornosti mladého Hippopotamusa. No pohl rozumom a vyplnil prosbu. Kráľ Šoanský pochorel na prchkú článkovú lámku. Ponevác na východe všetci Frankovia držaní sú za lekárov, dá povolaf chorá pomazaná hlava Franc. vyslanca k sebe, a pýta sa ho, či by mu nemohol pomôct. — Pán d' Abbadie odpovie cele odhodlane „áno.“

„Sem s liekom, povie kráľ, dám moju korunu, ak vyzdraviem.“

„Netreba, netreba, lieku máš dost v tvojej krajine; je to masť z Hippopotamusa.“

„Sem na skutku Hippopotamusa,“ velel kráľ. —

„Ej pomaly, pomaly, to musí byť masť kotnej Hippopotamusky.“

Zariadené byly polovačky po savannah, a v skutku dovliekli kotnú samicu. Kráľ mastený vyzdravel, mladé ale zasolené Hippopotamniča poslal do Jardin de plantes, tam ale povolil Blainville Hyrtlovi sluchovú kosť vybrať, jež miesto pastore vynahradil.

Potom nasleduje dlhý rad praeparátov corrosionalných. A za tým s veľkou pilnosťou hotovené poporody. Medzi tými len jeden chcem pripomenúť. Boli dvojčatá. Jedno z nich vyvirulo sa a druhé zmizlo. Tam to

vyvíňovalo sa na úcty tohoto, tak že toto tam tým takmer úpne strovené bolo. Tedy v materinskom lone už vidieť ten krutý boj o bytie a nebytie. Trpký to príučok neuprotelnej prírody. — V skrynkách sú prípravy vláskovitých nádob (*vasa capillaria*) počtom 216. — Konečne vystavené sú jeho od poslednej Parížskej výstavy vyšlé diela: a síce počtom 9. Jeho anatomia dožila už v 25 rokoch 12 vydání, 7 prekladov, a minula sa v 36.000 výtiskoch, lebo kde vo svete sa anatomia prednáša, tam jeho kniha nechýbuje. — Škoda, že výtečník, tento majster anatomie, chľúba Viedeňskej university, už do odpočinku vstúpiť zamýšľa. Taký heros bol i Dr. prof. Škoda a 70-roční prof. Dr. Rokitsanský, tvorca pathologickej anatomie; tam ten sa utiahol z katedry do súkromnosti a dla najnovšieho chýru už i prof. Dr. Rokitsanský odstúpiť zamýšľa. Tak sa všetko zodere, len veda zdedí sa na potomkov. Škoda a Rokitsanský sú rodení Česi.

No a teraz prosím, nemajte za bánosť, že sme sa pri jednom tomto predmete tak dlho zakrákorili.

V susedstve vyložená je anthropologická sbierka, zväčša z Moravy, a síce rozličné starobylé nádoby a ľudské lebky z doby kamennej a bronzovej. Založíš si ruky na kríž a pustíš sa do hlbokých myšlienok nad tvojimi bratmi, svedkami tajuplných predtisícich a tisícich dôb. Ľudia boli, to je jisté, ale jakí, ako tí žili, akou mlouvou mlúvili, ba či a jakými artikulárnymi hlasmi sa porozumeli. Bože drahý, Bože večný, či by tí boľ mysleli, že jim súdené bude z jejich hrobov, hlbokých jaskýň, Viedeňskú výstavu musef íst navštíviť. Iskra ľudského ducha myhotala sa už i pod tými, zelenou patinou zaliatými strúchnelými lebkami, jako to priložené, ač i surové výtvy jejich umu k obrane a udržaniu sa, zo skaly a z hlíny, pozdejšie už práve z bronzu hotovené dokazujú. Ale tie výrobky keď porovnáme s výrobkami svetovej výsavy, kolký postup tu, ale kolko i vekov leží medzi nimi. A keď tolko vekov prejde pokolenie napred, kolký postup potom, a tomu postupu hranice kde? Či sa na naše lebky nebudú tiež takto dívať?

Nechajme už tieto knihy, sbierky, vzorky, a poďme per viam et semitam, t. j. sem i tam ku rozličným vozidlám. I tieto zaujímajú značne veľký priestor. Nie sú to ale vozidlá všeobecné, ale výnimečne len pre nádheru, skvos a pohodlie vyšších stavov hotovené, tedy luxuriosné vozy, jako sú kočé, kočiare batáre, bričky, najticianky, tilbury, capriollety, chaisy, a komu by napadly všetky jích mená a priezviská. Pridať slušno k tomu ešte i sánky. No povedám, že toho tam veľa. Medzi veľa zvláštnosťami zvláštnosťou vynikajú tak rečené galla-vozy, jako i korunovacie v starom „rococo“ slohu, ťažké, nemotorné, zlatom hojne oblepené kočiare. Očakával som, že ráfy kolies aspoň zo striebra budú, ale tie sú železné, a také sú i lóniky. Ponevác z bezpečného prameňa znám, že sa ja na nich vozit' nebudem, som jim ďalšiu pozornosť odoprel, tým viac ale venoval som ju výrobkom Francúzskym; ľahký sloh, vkusný, spojený s pohodlím a zručnosťou. Ešte Vás chcem vysadiť na sánky, k polovačkám určené. Vyložené sú kožami čiernych, a obrúbené kožami morských sňahobielych medvedov. Veru to príjemnejší dojem urobilo na mňa, jako zlatý nemotorný prestol Sultánov. Krásne tieto sánky už zakúpené boľ, — tedy som prišiel prípozde, nuž a na september by to boľo i tak príčasne.

Ale ďalej, páni moji, vozidlá tu, tedy pohýňajme sa ďalej, a počtime návštevou svojou c. kr. baňsko-hutnícky oddiel, a kto tento oddiel navštívi, toho veru neolutuje, a vďačne sa naň rozpomínať bude. Z tých mnohých pekných vecí vytrhnem len podajedny drastické: Oproti vchodu stojí veľký kotál, v tom kotli polievka a v polievke pláva dokonalá knédla. V prvom okamihu tej som bol mienky, že to asnaď dáky Knedel-meeting, pánom Chlumeckým hotovený k počte translatinským svojim collegom. Ale horká vaša brindza, kotál plný je ortutom (živým sriebrom), 15.000 funtov obnášajúcim, a v tom ortute ako pomerne, t. j. ako špecifične ľahšie pláva asi centová železná delová guľa. Oproti tejto hávedí vyškiera sa zase inakšia paštétňa, ktorú poslal na výstavu Příbram. Je to koláč srieborný s rapavým bliskavým po-

vrším, 1015 funtov ťažký. Nieto sa tedy čo obávať, že ho dakto do vrečka strčí, alebo z neho kus odhrýzne. Cena tohoto mrváňa udaná je na 45.706 zl. r. č. Na nasýtenie nášho Rakúsko-Uhorského štátneho dlhu treba by bolo okolo 130.000 takýchto koláčov. To je apetit. Vynieslo by to ohromnú kopu, stĺp veličinný, keď povážime, že ten srieborný plamenník tlstý bol na 4", v priemere ale $2\frac{1}{2}$ ". Komu sa nelení, nech si z toho vyráta konsekvencie, aké mu len ťaka. V obluku pri tomto poddymníku na pečenkových mysách vrchom našušorený je materiál toho koláča, rúda, t. j. rídzo srebro v podobe šedivých vlasov. Tak to vyzeralo, jako by na tej mise moja vlastná hlava ležala. Bane Příbramské sú známe jako veľmi bohaté na srebro; pred pár rokmi sa tam zjavili i ochotní odberatelia toho materialu, ktorí ale, ponevác sa k odberaniu pôvabného tohoto kovu uprávnenými nezдали byť, na neprístupné miesto odpravení boli. Utešene hotovené sú v tomto pavillone vzorky rozličných baní. Od vrchu dolu hľadiac, vidíš polohu celého kraja vo sklennej kastni uloženého, hory, doly, lesy, lúky, osady, baňské staviská a dielne, všetko jemne pristrojené. Uhneš-li sa, od boku hľadiac, vidíš — všetko vo skle bežiac — podzemné banické práce podrobne vyobrazené, jako jedna nad druhú a jedna cez druhú prebehujú, krútia sa a vinú, tak že krátkym hladením dokonalý pochop o nad- a podzemnej polohe baňskej dielne si nadobudneš.

Je tu jedna jedlica, jaké u nás na medzi, tam kde pravidelný les prestáva a kosodrevina sa rozpínať začína, pod holami často vidavame. Toto prôšťa je 75-ročnie, v priemere $2\frac{1}{2}$ " a zvyšky 2^0 majúce. Stromček tento potahom na uhlie a jiné banické drevenné potreby vsantročil sa medzi banické predmety; mimo nej vyobrazený je smrek z Plocky z Bukoviny. Na vrchu má tento pekne vyrastlý smrek krásnu košatú korunu, od nej dolu visia haluzy celky o peň pritulené. Pozoruhodný je stĺp, obelisk z Vieličky, z čirej soli kresaný, asi 8^0 vysoký; oproti nemu z druhej strany stojí pomník biely, z varienky vystavený. — Rolníctvo, hospodárstvo, a baníctvo administruje sa jed-

ným ministerstvom, a tak tedy sem vzfahujúce sa predmety sedia pod jedným kvovom. Tu medzi najpamatnejšie predmety patria bezpochyby oracie nástroje, menovite pluh od tých najstarších, keď ako podnes divé národy robia, človek hákastú haluz za sebou ťahajúc zem rýpal, až do spolusložených mašinových pluhov tohoto veku. Kolký tu postup! Postup ale od prvoty, po časy cisára Jozefa II. nebol tak nápadný, jako pokrok od týchto čias poteraz. Pluh zaiste, nímž cisár Jozef na Morave examen z oračky in praxi skladal, na podstati asi siahu vysokej, so svojimi nepokovanými, zo zohnutej haluzy z jedného kusu hotovenými bahrami veru má taký parsún, aký teraz ani v Trhanovej. Nevolnom, ani v Hladomeri nevidíme. V Tyrolsku vo vrchovatých krajoch tu i tu ešte ľudia miesto hoviad pluh za sebou ťahajú. Toho my už tuším nikde nemáme. Sic vos non vobis aratra fertis boves. — Priestor vyložených pluhov s priestorom hutníckobanických predmetov spája chodba s otvorenými stranami, obložená zeleným bylinstvom. Používúc túto nepatrnú uličku k priechodu, domnieval som sa, že tie byliny práve len k ozdobe slúžia; sú ony ozdobou, ale keď tu i takéto ozdoby majú hlbší poučný význam.

Sú to révy, len čírou vodou pestované. Nežijú v zemi, ale vo vode, pravda vo vode k jich výžive pripravenej. Sú to už korene po 3 roky staré, podajedny s hroznom. Veľké okruhlaté sklenice obsahujú v sebe vodu, v tej sklenici posadené sú — tak ako to robia s prútikami oleandru — révy. Korene sú voľne rozprestrené vo vode, jedine hrdlo sklenice je zatrené. Nádoby sú od strany slnca, alebo zôkol vôkol obťahnuté čiernym papierom, ináčej tie svetlu vystavené, jako tamto ku pr. na tej sklenici vidno, zelený, ťahavý mach obťahuje. Tá voda ale nenie jednoduchá, ale je lučbársky pripravená, obsahujúc v sebe tie látky, ktoré vo spálených, vôbec chemicky rozobraných révach naleznuté boly. Dľa laskavého udania samého skusovateľa sú tie látky: kali, vápno, mag, kostík, železo, chlor. salp. (sanitra). Ponevác ale do nádob vodou naplnených povetrie preniknúť nemôže, toto ale dľa povahy bylín, a zvlášte

rév, potrebné je, aby sa tedy to usadnit mohlo, uložené sú podajedly révové korene v neutralných prosriedkoch, ku pr. čistých, jako vajce veľkých okrúhlych žabiciach, a druhé zase v kamennom uhli. Ani jedno ani druhé nechová révu, dáva ale jej koreňu podstať a dopúšťa prevanutie povetria. Chovu dostávajú vodou, ktorou z pristojačích nádob nepretrženým kvapkaním ovlažované — irrigované — bývajú. Tieto v neutralnej podstate stojacie révy lepšie sa daria, jako tie vo vode plávajúce. Naučenie o potrebnom presiaknutí povetria, ku koreňu révy, videt dokázané na dakolkých révach v tom, že vôbec kyprá, keď i sama v sebe menej úrodná zem, ku pr. piesok, o moc je priaznivejšia révam, jako ťažká, povetriu neprístupná hlina. A tak vidíme, že physiologické tieto zkúšky nie len že sú pekné, ale že sú i praktického významu. Ešte jedno ma zaujímalo: chemické praeparáty zvierat a bylín, dlhý, pekný rad, ako i čiastky, z nichž sa polnie, zahradné, lesné, lučné, vôbec hospodárske zeminy skladajú, ako i všelijaké druhy hnojiva, vo škalkách všetko riadne a srozumitelne vystavené. Veru by sa naši oekonomi mohli nadívať a nahykať, a z toho mnoho dobrého v hlave domov odniesť. Zanechali sme i túto interessantnú budovu. Neďaleko nej mi do oka padol, a malo mi veru čo padnúť stihlý, vysoký, z Bukoviny pošlý smrekový sťažen, obložený pri spodku dubovými krnami. Na tento vysoký šparcháč vydriapal sa jeden Český pionier, a vystavil tam sta by veverka vlajku. No krample mal znamenité a kotrbu akurátnu, keď ho tam hore závrat nepochytil.

Ztadialto sme šli do Agriculturhally č. VII. veličizného a všelijakými hospodárskymi výtvy preplneného staviska. Čo by to povrchne cheel prezreť bez hlbšieho skúmania, je jeden dlhý deň málo. A práve, ponevác toho priveľa bolo, sme si tým menej dla vôle obzerať a zapamätovať mohli. Tam je svatá aliancia zastúpená: Rakúsko-Uhorsko. Nemecko a Rusko. Toto sa hneď pri dverách započína, a poskytlo nám ozaj smiešny, pamätný pohľad. Nakopené sú tam, akousi čiernou babraninou začmudené, prachom a pavučinou zanesené flaše starého výborného

Ruského Tokajského vína. Áno, Ruská Tokajčina to, a síce takým spôsobom, že jakýsi Stanislav Rozmanil, plnokrvný Rus, je majiteľom Tokajských vinohradov. Et hinc illae lacrymae. Postupujúc ďalej človek sa točí, medzi samým vínom, a veru točí, lebo už samým tým pohľadom na tie tisíce fliaš sa ti hlava krúti. Haj! šak to celé šance skleníc, živý predmet pre spisovateľa Chamachovej svadby. Pohnutou myslou díval som sa na tú velebnú svornosť týchto rôznych národností. Rozličného koreňa, rozličnej politickej barvy, rôzneho kmeňa a rodiska vína priateľsky sa objímajú. Ticho dumajú, ticho, len oči sa jim iskria plameňom drahých kameňov, a furtáci, potmehudeci, čušia, ani neceknú, jakoby päť nedočítali, ale pust jich jich len jejich hrdlom von a svojim hrdlom dnu, a poďívaj sa, kolká búra nasledovať bude. Keď som sa na tie Rustery, Tokajské, Vöslauer, Samoroder, Seksard, Johannisberger a ešte druhých ergerov a bergerov díval, podobalo sa mi, akoby sa na Petöfyho a na Rózsa Sándora vo väzení zadumeného díval. Utešená, krásna rovnoprávnosť národností révových kmenov. Vinus, vina, vinum facit rusticum optimum latinum. V blízkom susedstve vína nie menej v účinkoch rozpuštený kamarát, vyciera zuby nápoj liehovitý. Tento krásny a veru rozmanitý vynálezok spirituozný by sa celky dobre postaviť mohol ku boku tých už spomenutých zadoviek, armstrongov, a tomu podobných človečenstvo ničiacích vojenských pokrokov. Vavrínom ozdobené vynikajú z páleného mora likérov, rozoliov Uhorských, Nemeckých a Talianskych. Ruský svetovládny roztopšín a Poľská kontuszovka. Okolo týchto dvoch ľudstvo oblažujúcich velikášov vinú sa nesčíselné sklenice žalúdkových dráždencov a stálych zakladateľov červených nosov. Povedám Vám, keď na tie vela rodené a pálené vína hladíte, musí sa Vám pod dáškom krútiť, a tomu iste nevyhli ani tí, čo tie šiky nápojné vystavovali, ináčej by sa nebol dostal obraz do výstavy Uhorskej „Agricultúrnej,“ t. j. poľnohospodárskej, a síce obraz zo samých, zo zápaliek poodlamovaných hlávok sostavený. Čo ten s agriculturou do činenia má, to ja veru

nechápem. Pekná bola výstava semien a obrazov všetkých v Uhrách pestovaných dýň a tekvič. Z týchto s mnohými som sa in natura sísiel. — Vlna, lan, konope, všetko pekno. Dôkladná, ac i nie na oko nádherná je sbierka zrn. Na policiach stoja ročky asi na mýtovnicu veľké, amphitheatralitycky postavené a zrnami všetkých druhov v Uhorsko-Rakúsku pestovaného zbožia naplnené s nápisom sorty a rodného miesta. K tomu pridané sú melivá, ba i pečivo. Toto vec dôležitá, jedon úryvok každý deň opakovanej modlitby: „chlieb nás vezdejší.“ Slušné miesto

zaujima i pestovanie cukrovej repy a z nej pochodiaci cukor. Tento a jeho pálený brat — Candiscukor — predstavený je v celých zápolách, žeby ho na kubiky strielať a čakanmi lámať mohol. Nápadný je i stĺp z tlačeného chmelu, a mimo toho socha. Podstata je sud, na sude stojí s penavým pivovým pohárom v ruke baňský akademik, teda v jeho práve najprísnejšom učebnom povolani. S cereviskou na hlave, jakoby práve z novej šachty bol pripáčil: Will im Keller liegen, mich an's Bierfass schmiegen.

(Pokračovanie nasleduje.)

O pôsobení krásneho.

„Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse ferus.“

Ovid.

Nevzdelaný um ľudský podobá sa mramorovej žule len pred chvílkou z kameňolomu vytesanej — jej krásu prv nepoznáme, kým umelec nepozdvihne svoje dláto, neodstráni nečisté barvy, žilovaté čiastky z neho a vpadnuté a vypuklé miesta na ňom. Takýmto spôsobom i naša výchova na svetlo vyvádza naše prednosti, ktoré by bez tejto mohutnej pomoci na dlho boly ostaly mrtvým pokladom.

Uprimný čitateľ odpustí mi, keď znovu obrazu a to Aristotelesovho použijem práve toho, ktorý on použil, keď esenciálnu formu vecí vysvetloval, totiž že už v žule mramorovej je hotová socha a umelectvo iba zbytočné čiastky odstráni, a každým úderom dláta novú figúru odhalí. Dielo je hotové, umelec ho len odokryje. Nie je stvoriteľom, ale Krištofom Kolumbom (vynálezcom) svojho diela. Applikovalo na človeka: v dieťaťu pospolitého ľudu môže prebývať svetový mudrc, vojvodca, básnik alebo štátnik; a to čo by ho na svetlo vyviedlo, z prachu zeme pozdvihlo, je jedine výchova, toto dláto duše ľudskej dla toho, v koho ruke sa ono nachádza. Zaujima nás čítanie dejín barbarských národov: z ktorých vidíme, jako spočíva v jich ukrutnosti tichosť srdca, v zatatosti vytrvanlivosť, v odvodoch rozvaha, v trpelivosti jednotvárnosť zúfalá.

Jedine majster chybuje, ktorý by jednej lebo druhej z týchto schopností prevahu vyzískal. Tá vloha ale, ktorej sa netýkame, — večne driemať bude. „Teraz lud, o hodinu národ,“ vraví Viktor Hugo vo svojej „Marii Tudor.“

Dobré úmysly nevzdelanej duše alebo zostávajú vernými samým sebe, alebo často zablúda na škodlivé cesty vedľa toho, jako také rozsudok riadi a spravuje. Kto by neobdivoval černocho, ktorý si život odobere, keď mu gazda, lebo žene muž zomre? Medzi priaznivejšími okolnosťami, jakoby sa vyvinúť mohla takáto vnímavá duša? Čiu sa dá ospravedlniť utiskovanie černochov? Zajiste utlačovanie či celej čiastky sveta, či krajiny, či jedného národa je marná vražda človečenstva, bo čím by sa ono mohlo doplniť, to samo vykynoží.

Veru nevyslovné šťastie je, narodiť sa vo vzdelanej krajine, byť údom takého národa, v ktorého srdci cnosť prebýva, ktorý má vedu, s úľubou pestovanú spisbu a umenie; áno čo to osoží, keď osveta je výlučným majetkom len jednej kasty, jednej triedy, spoločnosti, ktorá sama stroví vynalezený poklad? Pomer osvety ku ľudu nech sa podobá slncu paprškami zem našu na všetkystrany zaplaviacemu.

Pravda je, že nedá sa myseľ krajina, v ktorej by sa nenachádzaly i živly viacmenej

nevzdelané. Zajiste charakterističnou je výpoveď Viktora Hugo, toho majstra živých, áno podobenstva i chríe vynahradzujúcich obratov, ktorý mohutným hlasom hromží nad ruinami jednej vyhorelej knihovny: „Zločincu, čos v prach obrátil? . . . svobodu, právo, cnosť, pokrok, — a výdobytky rozumu pres tmy slepoty prerážajúceho“ — a podpalač na to ľahostajne vetí: „Neznám čítať.“ Osudná obrana a do neba volajúca žaloba pospolu! Pri tom všetkom i zlá stránka veci má svoje prednosti: i zaostalá a surová massa, keď zasejeme v ňu semä našich slächetných snáh, pomali sa sdokonaluje a pojedinné stupne vzdelannosti pomali približujú sa k vrcholu: tak jako dva boky roztvorenej rany pečlivo hojenej, čím dial tým bližšie sú k spojeniu, až konečne sotva ostane stopa toho, že sa medzi nimi hlboká medzera nachádzala. Pozri zase len na dielo sochára: dnes ešte sotva vidíš tu-tam stopu dlátca, a len objem diela pozorujeme, — zajtrá už tušíme i formu, — a konečne tak proporcionalný (po- a súmerný celok stojí pred nami, jaký ten na Phidiasa, alebo na Praxitelesa nás upomína.

To čo je najpotrebnejšie na výchovu a vývin jak jednotlivca, tak i štátu je zajiste pojem krásneho.

Náboženstvo, jediný a najvyšší pocit duše pospolitého ľudu, sotva by tak nezvratne obstálo na kráľovskom tróne svojom, keby svoje prosriedky z oboru umelectva nevolilo: staviteľstvo, ktorého je úlohou najväčšie súmery pochopu ľudského utvoriť, a teda aby poukázalo ohľadom na ľudskú obmedzenosť i ideu vyššej, vznešenejšej idey, vystaví chrámy a zbožný ľud so sklopenou hlavou vchádza v domy Pána Boha svojho; sochár, maliar, ktorí v medzách umelectva v určitých formách objavujú svoje idey, v tomto páde ale to, na čo ľud s pietou pozerá: kde v tom položení nachádza Svätých svojich, z jakého sa na svojom osude sám, alebo i s druhými radoval, alebo nad nim slzy ronil: svätá Panna plačúc nad svojim Synom, siedmymi ranami ubolašená vidí Spasiteľa nápadom lsti podľahnúť a zase s osla-veným čelom triumfovať, následkom citu ľú-losti a rovnosti osudu blíží sa k týmto Svä- tým svojim a prijíma jich symboly; trasúcim

sa hlasom zneje zbožná pieseň z rtov star-keho otca — matky našej, a naše mladistvé ústa samovoľne vmiešajú v to svoju pieseňku . . . a my vieme a cítime sami v sebe mi-losť viery prv, jakoby nám ju ktosi bol vy-svetlil. Horiaci plameň na oltároch, rôzno barvené ozdoby vzbudzujú sviatočné pocity, a jednoduchá myseľ nachádza rozdiel medzi každodenným životom a medzi týmito krás-nyimi formami.

Dôkazom toho, na koľko možno skrze krásno na dušu ľudu pôsobiť, jako i toho, že jedine formu dávajúco dláto sochára je žiadúco túto mohutnú náklonnosť, totiž krás-ľubosť položiť za základ výchovy jedného ústroj-ného štátu: je básnictvo ľudu. Hľa dve ve-likanské umelectva básnictvo a hudba, v kto-rých majstrovské diela utvoril ľud.

Nepochybujeme, že keďby s takou láskou sa choval ľud i oproti iným oddielom ume-lectva, i tieto oddiele jeho by naňho podobne pôsobily. Keby vedel, prečo vystavil Francúz Vendomskú sochu, prečo budú na význam-ných miestach našej vlasti jedon Petöfi, Szé-chenyi, Eötvös, Ludovit Štúr, Sládkovič, Pa-lárík trvanlivosťou žuly zvečnení: ctil by si jich tiež vysoko. Ktorá dedina má pekné ka-štiele, sriadené zahrady (parky), vkusné ko-stoly: tam sú zahrady a domy ľudu o veľa pravidelnejšie stavané, lebo človek pred sebou istý stupeň dokonalosti vidiaci, túži takový i on dosiahnuť. Prostý um nevyhnutne potre-juje vidieť obmedzené útvory ľudské, bo iné, jako na pr. romantický kraj, naňho vplyvu mať nemôže. Tamtie môže z kroku na krok sledovať, kdežto ku pochopeniu svobodnejších a velikolepejších foriem prírody potrebuje vo-ďiča, ktorý by ho na pravidelnosť v týchto sa ukrývajúcu upozorňoval.

Ohľadom cieľu oddielu umelectva toto: maliarstvo zvláštne pôsobí pri počiatocnej výchove; bez vysvetlenia vyobrazuje jednot-livé predmety a fasy života; dieťa v život uvodzuje, starému ale takový zopakúva. Oby-čajne zlé obrazy sú v rukách ľudu a bársky pri buđení lásky k vlasti a rozširovaní histo-rickej vzdelannosti v mnohom poslúžiť mohly, preca posial nepoužilo sa tohoto blahodarne pôsobíť mohúceho prosriedku. Dieťa v obráz-

kových knižočkách a tak bezprosredne v živobytí tu nastínenom nachádza svoju radosť. Vyobraz mu pestrými farbami opilca, lupiča, podpalača, vyobraz živo škodlivé následky jich skutkov, a bude jich nenávidieť zo srdca; postav mu ta cnosť a pravdu a milovať jich bude. Básnictvo len na istom stupni má vplyv na rozsudok ľudský, toto nie jako iné umectvo obmedzeno, ale všestranne nám predstavuje a objavuje svoje pochopy (pojmy), lež výhodu má zase tú, že to medzítka používa, ktoré je hlavným sprosredňovateľom nášho obcovania so svetom zovniutorným, totiž slovo: naproti tomu zase k porozumeniu krajšej a komplikovanejšej formy básnictva predchádzajúco vzdelanie sa vyžaduje. Prie-

stor jeho je tiež širší, a i do takých predmetov zasahuje, ktoré sa v priestore a smyselne vidieť nedajú. Aplikujúc na myšlienkový svet ľudu, abo dieťaťa, toto každý pochop, každú ideu ochotne polapí a sdeluje ju zase ďalej. O veľa mocnejší činiteľ na všetko toto je hudba, ktorá, jako umelectvo bez foriem, naraz a bezprosredne prúdi sa cez dušu našu; najbezprosrednejší a najhlbší je prvý stupeň a stupeň dokonalosti, — je reč svetová a pospolu reč každého pojedineho srdca — „cor cordium,“ jako to na Schelley-ov náhrobník napísali. Náboženstvo, výchova a štát nemôžu ho postrádať: každé z týchto začína svoje dielo pri srdci.

Imre Gáspár.¹⁾

Povery a čary z Bošáckej doliny.

Sobieral a spísal L. V. Obrov.

Tri roky tomu, čo vyšiel prvý sväzok diela: „Sborník slovenských národných piesní, povestí, prísloví, porekadiel, hádok, hier, obyčajov a povier,“ Maticou vydaný, jehož zostavovatelia vyzvali národovcov slovenských k ďalšiemu sbieraniu podobného materialu, s podržaním pôvodnosti a krajomľuvy — „aby sa vraj uverejnili a zachovaly tie poklady spevu, bájenia, múdrosti, zábavy, reči a života slovenského.“ Od toho času počal som si pilnejšie vsímať i ja nášho ľudu, a zvlášte značíte do knižočky vždy pri sebe nosiacej, z úst jeho počuté: *piesne, porekadlá, povery spojené s čarami a hádanky*. Obmedzil som sa len na malú dolinu Bošácku, moje to rodisko a miesto terajšieho účinkovania mojeho. Ľud tento som si oblúbil, a rád s nim obcujem, čo veľmi prispieva k poznaniu jeho prstonárodného života. „Kto sa na ľud môj díva z vysoka“ a kto s ľudom našim dlhšie, ba ustavične neobcuje, ten si nikdy nemôže utvoriť pravdivý obraz jeho života, jemu všetko len povrchno o živote ľudu známe byť môže.

Výsledok môjho obcovania s ľudom a pozorovania jeho obyčajov, povier, čarov, porekadiel a hádaniek, je týchto dosť pekná sbierka, z nejž na teraz „čary a povery“ ct. čitateľ-

stvu „Orla“ podávam, s tým doložením, že jestli popraje Bôh života, i ostatní shromážený a vždy sa ešte množiaci material behom času cestou touto verejnosti podám. Povery a čary tieto tak som napísal, jako som ich sám od ľudu počul; — o čom som myslel, že nebude každému srozumiteľným, to som hľadel vysvetliť. S rastlinami spojené povery a čary som s nepatrnou výnimkou všetky zo sbierky vynechal, lebo také sbiera zase náš neunavený botanik p. Joz. L. Holuby, ktorý z nich niektoré v článku s nadpisom: „Domáce lieky ľudu Slovenského“²⁾ v „Le-topise Matice Sl.“ z r. 1873 už uverejnil.

¹⁾ Veľmi radi uverejňujeme Vaše príspevky i prosíme Vás, by ste obecenstvo naše slovenské i s Vašou maďarskou literatúrou obznámili si nezťažovali. Žijeme pospolu skoro tisíc rokov — a nemali by sme sa bližšie poznať? . . . a mali by sme od seba bočiť preto, že nektorí renegáti a „szövegístenek“ i na poli literárnom sbratrenie sa naše „arte et Marte“ prekaziť sa namáhajú?! Sem ruky ku práci, i svorne kráčajme ku celému ľudstvu spoločnej osvete. Na zdar!! Red.

²⁾ Článok tento mal vlastne nadpis: „Domáce lieky a povery na rastliny sa vzťahujúce,“ ale nadpis ten ktosi zmenil, s čím p. pôvodca nijako nesúhlasí, lebo spomínané v ňom povery, nikto čo lieky potrebovať nemôže.

Že sbierka táto, ktorú tu podávam, nenie úplná, to si môže každý domysleť, kto zná, jako ťažko je zvlásť „o čaroch a poverách“ od ľudu nášho niečo vytriahnuť; ja ale v svojom sbieraní a značení neustanem, a keď svojim časom zase väčšiu zásobu z nich soberiem, nezameškám i to, čo „doplňok“ ku tejto sbierke uverejniť, aby tak úplná sbierka povier a čarov na Bošáckej doline bežných, zachovaná bola. Rozdelil som sbierku túto na povery a čary: *hospodárske, svatobné a všeobecné.*

A.

Hospodárske.

Keď na Vincenta (22 jan.) slnko svieti, v tom roku bude mnoho vína.

Jak na poslednie fašangy dlhé cencúle zo striech visia, urodia sa pekné konope.

Jak je na deň P. Marie pred východom slnka nebe jasné, tak v čas „robenia“ sien budú časy pekné a suché.

Jestli v Marci hrmieva, bude rok na všetky úrody bohatý.

Ktorý gazda chce mať svoje obylie v stodole pred myšami zabezpečené, musí vo Veľký Piatok do naha sa zobliecť, a skôr, než dennička vyjde, medzi potoky ísť, tam do putne čo najkalnejšej vody načrieť a tak po stodole rozšpliechať, nuž ani krm, ani napotom svezené obylie myši sekať nebudú.

Keď chce gazdiná, aby jej sliepky vždy na tom mieste niesly, kde začaly, nech vezme vo Veľ. Piatok „na nátoni“ (kde sa drevo rúbe) iverie a hodí na to miesto, sliepky jej vždy tam miest budú.

Jak vo Veľký Piatok prší, bude suché leto a málo krmu.

V Škaredú Sredu nešije žiadna gazdina, bo by zašila sliepkam zadky — ba by sa jej i prsty sbierať mohli.

Na Jána keď prší, je ovocie červivé.

Knôt zo sviece, na Štedrý Večer horiacej, na chlieb natrený dávajú gazdinky husám, aby mali čierne vajcia, t. j. zárodoky.

Na Štef. Muč. jestli cudzí mužský, prvý príjde do gazdovského domu — ovce pokotia barankov, keď ženská, tak ovečky (jabence).

Na „Hatu“ nevozia domov dreva z hôr, lebo kde by ho shodili, tam by sa celý rok hady zdržovali.

Ktorému gazdovi sa žito (pšenica) nechce dariť, nech ide za krstného otca dieťaťa z nepoctivého loža poslému alebo cigáňčatu.

Randlice na holý stôl nemajú sa klásť, lebo krstice rozryjú lúky.

Žatva začína sa v piatok, aby myši obylie nekazily.

Jestli majú slivkové kôstky plné jadrá, tak bude na rok hojne sliviek.

Keď sa mnoho lieskocvov ukazuje, ukáže sa i psota a bieda.

Ženci usilujú sa jedon pred druhého, pri dožinaní nejakého obylia plnú hršť nažať, lebo by sa pri večeri v protivnom páde do syta nenajedli.

Kto chce, aby sa mu včely dobre rojily, nech včelien vo Veľký Piatok triráz nahý obejde.

Keď mladý orech prvýraz do nepáru má orechov, bude dobre rodievať.

Aby strom dobre rodil, prvé ovocie z neho nech zjje taká ženská, ktorá často deti rodí.

Piatok je nešťastlivý deň, na ktorý sa žiadna práca, okrem žatvy nesmie začať, lebo by zle vypadla.

Keď sa ti sliepky pri dome nezdžajú, odstrihni zo spodku rubáča (spodník) dokola na prst široký pásik, uviaz naň tolko sukov (uzlov), kolko máš sliepok, a zaves na hambalok, nuž ti sliepky vždy tam sedávať budú.

Aby sa ti sliepky od hniezda, na ktorom nesú, neodpúdily, neber nikdy z neho slamu k podožihaniu ohňa a vajcia po západe slnka nechaj s pokojom.

Keď nakladáš na voz k predaju určené drevo, nikdy nim nebúchaj, lebo si kupcov odozeneš.

Keď strechu robíš, nejedz v ten deň žiadneho mäsa, lebo ti ju myši zosekajú.

Kto veze prvý voz obylia do stodoly, zahamuje pri vchádzaní do nej prednie koleso, aby mu ho v stodole myši nezosekali; tiež i keď si kosák (srp) starou slaninou v čas žatvy mastíš, nebudú obylie myši sekať.

Pri rozsievaní semenca (konopné semeno) nesmie sa ani slova prerieť, lebo ináč ho vyzdobajú ptáci.

Kto mrkvu pri nastalom mesiaci seje, nebude z nej nič mať, lebo uderí „do fúzov.“

V ktorom dvore sliepka jako kohút spieva, tam sa stane dajaké nešťastie.

Kto chce, aby mal rolu úrodnú, musí na ňu počas fašangov trús vyvozit, lebo keď by v pôste prácu tú konal, tak za sedem rokov dobrej úrody na nej mať nebude.

Aby pri žatve kríže nebolely, teda pri začiatku žatvy, prvú hrst ktorú užnú, skrúcajú v provieselko, a obviažu ním slivoň s tým doložením: nech teba slivoň kríže bolia, ale mňa nie.

Na maštalnom prahu drevo nemá sa rúbať, ani nič zakresať, lebo lichva okrivie.

Koho bolia kríže, nech sa povála po nejakej luskovine, keď je v úplnom kvete.

Keď chceš tela prisadiť a vychovať, vezmi ho do izby a prepchaj ho oknom von.

Vo Veľký Piatok takmer v každom dome jedia haringy, hlavy z nich odkladajú a začiatkom žatvy natierajú nimi kosáky; takýmito kosákmi žaté obylie myši nekazia.

Ženská sa nesmie dívať na škopenie baranov, lebo by sa im rana neskoro zahojila.

Na Luciu nechodí sa do hôr, lebo by mohlo rubača drevo zabiť, — niektorí ale na to nedbajú vrviac: „dokial Lucka prilucká, on si bučka odflucká.“

V piatok chlieb nepečú, lebo vraj v piatok upečený chlieb, ani rybám hodený nechutná.

Mnohé gazdiné vo štvrtok nepradávajú, lebo by jich strašilo, jako kedysi ktorýsi z komína takto: „Ja som škrtek nestrtek, nepradávaj vo štvrtok.“

Na Štedrý Večer vezme sa z každého jedla po ližici, to sa dá na Božie Narodzenie lichve do nápoja, aby sa jej žiadna choroba po celý rok nechýtila.

V Štedrý Večer nemá gazdiná od večere vstávať, žeby jej sliepky na jednom mieste niesly.

Gazdovi, keď zomrie, dávajú peniaz do ruky, lebo do vauku¹⁾ — a keď ho do truhly (rakve dávajú, pozostalí mu ho vezmú, že by jim gazdovstvo na druhý svet neodniesol, ale tu nechal.

Od Božieho Narodzenia do nového roku ani sa neprade ani nemotá, lebo by ináč lichva pokrivila; pre túto príčinu sa ani po tieto dni k potoku napojiť nevyháňa.

Na Valenciusa ani neší, ani nepradz, lebo sa ti budú prsty sbierať.

Pradlica, keď prvý raz začína v jaseň prást, namočí praslicu i s vretenom do potoka, aby nedriemala.

Keď sa začína prást, musia byť dvere privreté, bo by ináč „sporina“ ušla. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Kto sú naši?

Poznaj si, ľud môj, poznaj si svojich;

Nie všetci sú tí synovia.

I ti, čo v reči a v slovách tvojich

Kričia, sú často lotrovia.

Len ti, ktorých svet horko bičuje,

Ktorých pohanstvo deňne katuje,

Ktorí prežívajú v boli:

Ti sa nehanbia za tvoju biedu,

Do krve tvojej nevlajú jedu,

To sú tvoji — Apoštoli!

J. Čajak.

¹⁾ Poznomenať treba, že mrtvého na druhý svet tak vystrojá, jako tu chodil. každému tie najlepšie šaty oblečú, ku hlave širák položia a na nohy bôty obujú.

Kyjovskí študenti.

Poveš od Nikolaja Vasiljeviča Gogola.

(Pokračovanie.)

Započatý rozhovor vzbudil u filozofa neodolateľnú túžbu a zvedavosť, počuť niečo dôvodného o zomrelej dcére stotníkovej, a preto chcel ho opäť priviesť na predošlý predmet, i obrátil sa k svojmu susedovi s týmito slovami:

„Chcel som sa pýtať, prečo celá spoločnosť, ktorá tu pri večeri sedí, pannu za čarodejnicu drží? Čože, či urobila komu niečo zlého, alebo priviedla niekoho do zkaždy?“

„Dialo sa všeličo,“ odpovedal jeden zo spoločnosti, s hladkým obličajom, lopate veľmi podobným. „A kto nevie o svorkárovi¹⁾ Mikytovi lebo o —“

„A čo má byť s tým svorkárom Mikytom?“ pýtal sa filozof.

„Počkajte! ja vám to poviem miesto svorkára Mikytu,“ povie Doroš.

„Ja to budem vypravovať o svorkárovi Mikytovi,“ odpovedal furták, „ponevác on bol môj kmotor.“

„Ja budem hovoriť o Mikytovi!“ zvolal Spirid.

„Spirid, Spirid! nech vypravuje!“ ozvali sa všetci:

„Vy ste, pane filozof Choma,“ začal Spirid. „Mikytu neznal; eh, jaký to bol zriedkavý človek! Každého psa znal, jako vlastného otca. Terajším svorkárom je Mikola, čo sedí tretí za mnou, i nebude sa mu to veľmi líbiť, ačkoľvek i on svojim vecam rozumie; no proti nemu je — handra, špina.“

„Ty pekne vypravuješ, pekne!“ riekol Doroš, kývajúc smierlive hlavou.

„Zajaca videl skôr;“ vypravoval ďalej Spirid, „lež si po tabáku nos utreš. Zahvizdol; a hu, Rozboju! a hu, Bystrá! a sám na koňa v najväčšom cvale — a už nemožno riecť, kto koho skôr doohní, či on psa, alebo pes jeho. Naraz svolá hvizdnutím štyroch šedákov, jako by to nikto iný nedokázal. Výtečný to svorkár! Len od nedávna začal ustavične hladieť na domácu dcérku. Nevie, či sa opravdive do nej buchol, alebo či mu po-

čarila, no bol stratený, zoženštil sa celkom; čert vie, čo sa s ním dialo; pfi! nesluší sa to povedať.“

„Dobre,“ riekol Doroš.

„Jako sa len dcérka naň podíva, pustí hneď všetko z ruky, volá na Rozboja Brovko, je pomatený a nevie, čo robí. Raz prišla panna do koniarny, kde on kone čistil. ‚Dovol, Mikyto,‘ hovorila, ‚ja položím na teba svoju nohu.‘ A on hlupák je tomu ešte rád, riekne, nie len nohu, ale sama si na mňa sadnite. Panna pozdvihla svoju nohu, a jako videl nohu, plnú, bielu nôžku, tu ho vraj čary pomiatly. On, hlupák, nahol chrbát, uchoopil rukama jej nôžky, začal skákať jako kôň po celej podlahe, a keď tak pojazdili, nemohol nič hovoriť; vrátil sa len sotva živý, od toho času celý vyschol na triesku; a keď raz prišli do koniarny, ležala tam miesto neho hromada popola a prázdny sud: shorel celý, shorel sám od seba. I bol to svorkár taký, jakého v celom svete najst nemožno.“

Keď Spirid vypravovanie svoje dokončil, začali všetci o cnostach predošlého svorkára vypravovať.

„A o Šepčuchovej si nepočul?“ pýtal sa Doroš, obrátiac sa k Chomovi.

„Nepočul!“

„Aha, he, he! Je vidieť, že u vás v burse mnoho rozumu nemáte. No, počuj: u nás v dedine nemáme Kozáka Šeptuna; poriadny to Kozák! On niekedy rád ukradol niečo a sebou vzal bez všetkej potreby; no — poriadny to Kozák. Chata jeho nenie tak ďaleko ztadeto. V tú samú dobu, jako my teraz, sedeli pri večeri Šeptun so žienkou, i dokončiac večeru ľahli si spať, a ponevác bolo počasie pekné, ľahla si Šepčucha na dvore a Šeptun v chate na lavicu; lebo nie: Šepčucha v chate na lavici a Šeptun na dvore.“

„I nie na lavicu, na podlahu ľahla si Šepčucha,“ skočila do reči baba, ktorá stála prahu s tvárou o dlaň oprenou.

Doroš pozrel na ňu, pozrel na zem, potom opäť na ňu, a zamĺciac sa trochu, hovoril:

¹⁾ Svorkár, vodič a opatrovník psov poľovníckych.

„Keď ti porobím, že z teba pred všetkými spodnica spadne, nuž nebude s tebou dobre.“

Tá vyhrážka pôsobila: starena mlčala a neskočila mu už ani raz do reči.

„A v kolíske visiacej prosred chaty ležalo ročne dieťa — neviem, jestli chlapec alebo dievča. Šepčucha ležala, a potom počuje, že za dvermi vrčí pes a skučí tak, žeby jedon z chaty utiekol. Ona sa nalakala, súc tak hlúpe stvorenie, že keď pod večer na ňu za dvermi jazyk vyplazíš, duša z nej vyletí. Avšak myslí, keď ja toho prekliateho psa do tlamy uderím, prestane skučať, a vezmúc od pece vidly, šla otvoriť dvere. Sotva jich trochu otvorila, prebehol jej pes popod nohami a rovno k detskej kolíske. Šepčucha vidí, že to nenie pes, ale panská dcérka; keďby ale panna vyzerala tak, jako ju znala — nebolo by nič na tom; avšak bola pri tom taká vec a okolnosť, že bola celá modrá, a oči jej horely jak žeravý uhol. Uchopila dieťa, prehryzla mu hrdlo, a začala piť z neho krev. Šepčucha len mohla vykriknúť: „Ach jaké nešťastie!“ a z chaty von. Tu vidí, že dvere v izbe sú zavrené; ide na pôdu: sedí a trasie sa hlúpa baba, a vidí, že panna k nej ide na pôdu, vrhla sa na ňu a začala hlúpu babu hrýzť. Ráno vytiahol Šeptun svoju žienku celú pohryzenú a modrú a druhého dňa umrela tá hlúpa baba. Tu vidíte, jako býva na človeka nastrojeno! Čo bola i panského rodu, všetko jedno, keď je čarodejnicou, nuž je čarodejnicou.“

Po tomto vypravovaní poobzeral sa Doroš samolube, a strčil prst do svojej dýmky chcúť ju opäť napchať. Predmet o čarodejnici stal sa nevyčerpatelným. Každý snažil sa niečo vypravovať. K jednému prišla čarodejnica na spôsob otepu sena k samým dverom chaty; druhému ukradla čiapku lebo dýmku; mnohým dievčencom v dedine odrezala vlasy, iným vypila niekoľko vedier krve.

Konečne rozpomenula sa celá spoločnosť i videli, že sa veľmi do žvatľania pustili, ponevác na dvove bola už číra noc. Všetci začali sa rozchádzať ra noclahy, nachádzajúce sa buď v kuchyni, lebo vo stajách, alebo na dvore.

„A, nuž pane Choma! teraz máme už i čas, aby sme išli k nebožkej,“ riekol šedivý Kozák, obrátiac sa k filozofovi a všetci štýria, medzi nimi Spirid a Doroš, odobrali sa do cerkve šlahajúc knutami psov, ktorých bolo na ulici veľiké množstvo, a ktorí zo zlosti jich palice hrýzli.

Filozof, ačkolvek sa mu pridalo posilniť sa dobrou sklienkou pálenky, cítil tajne povstávajúcu bázeň, čím viac približoval sa k cerkvi. Poviedky a podivné príhody, jaké slyšal, pomáhali tým viac na obrazotvornosť pôsobiť.

Tma pod plotom a stromovím začínala rednúť, miesto bolo odkrytejšie. Konečne prišli za vetchú kostolnú ohradu do malého nádvorja, na ktorom nebolo ani stromu, a len pusté pole sa rozprestieralo, zahalené do nočnej tmy nív. Traja Kozáci vošli spolu s Chomom po krútených schodoch na výstupok, a vkročili do cerkve. Tu zanechali filozofa, prajúc mu, aby šťastne vykonal svoju povinnosť, a zavreli za ním, jako im pán prikázal, dvere.

Filozof ostál samotný.

Najprv zýval, natiahal sa, i dúchal si potom do oboch rúk a konečne sa už obzrel. Na prosriedku stála čierna rakev; sviečky horely pred temnými obrazmi, a jasnosť jich osvetlovala len ikonostas¹⁾ a slabo prosriedok cerkve: vzdialenejšie kúty predsiene byly mračnom zahalené. Vysoky, starý ikonostas prezradzoval už veľkú vetchosť; priehladná rezba jeho, pokrytá zlatom, leskla sa len iskrami; pozlátka na mnohých miestach odpadala, na iných celkom očernela; tváre Svätých, celkom zatemnelé, pozeraly jakosi zamračene. Filozof obzrel sa ešte raz.

„Čože,“ hovoril, „čoho sa tu bát? Človek sem príjsť nemôže, a proti mrtvým a z tohoto sveta zošlým mám také modlitby, že keď jich odriekať budem, ani prstom sa ma nedotknú. Nič!“ opakoval hodiac rukou, „budem čítať.“

¹⁾ Ikonostas je v greckých a pravoslavných chrámoch opona, okráslená obrazami Svätých, ktorá delí svätiňu od ostatnej časti chrámu.

Pristúpil ku klirosu,¹⁾ uzrel niekoľko sväzkov sviečok.

„To je dobre,“ myslel si filosof, „osvetlím cerkev tak, aby bolo vidno, jako vo dne. Eh, škoda, že si nesmiem zakúriť v chráme Božom!“

A tu začal nalepovať sviečky na všetky rimsy, pulty a obrazy, nelutujúc jich ani najmenej, a skoro naplnila sa celá cerkev svetlom. Tam hore robilo sa mračno silnejšie a zamračené obrazy hľadeli prísnejšie zo starých rezaných rámcov, ktoré sa sem tam od pozlátky leskly. Pristúpil k rakvi, pozrel bojzlive zomrelej do obličaja — nemohol nezažmúriť oči a sa nezdesiť.

Taká strašná, žiariaca krása!

Obrátil sa a chcel odísť; no z podivnej zvedavosti, z podivného, sebe odporujúceho citu, ktorý neopustí človeka obzvlášte počas strachu, nemohol sa pri odchode premôcť, aby na ňu ešte nepozrel, a zmužiac sa vo svojom strachu, obzrel sa ešte raz. Skutočne skvelá krása zomrelej zdala sa byť strašnou. Môže byť, žeby neporážala človeka tak hrozným strachom, keby trochu škaredejšia bola. No v ťahoch jej tváre nebolo nič mdlého, smutného, mŕtvého; všetko bolo živé, a filosofovi zdalo sa, jako by na neho zavrenými očiami hľadela. Ano, zdalo sa mu, jako by jej pod myhalnicou pravého oka slza slinula, a keď sa zastavila na líci, videl dobre, že to bola kvapka krvi.

Odišiel chytro ku klirosu, otvoril knihu, i aby sa trochu zmužil, začal čítať čo mohol naj-

hlasnejšie. Hlas jeho odrážal sa na drevených stenách cerkve dávno mlčavších a onemelých. No sypal sa bez ozveny hlbokým basom v najväčšom mŕtvom tichu, a zdal sa i samému čitateľovi veľmi divokým.

„Čoho sa bát?“ riekol sám k sebe; „ved ona zo svojej rakve nevstane, pretože sa Božieho slova bojí. Nech leží! Jaký bych to bol Kozák, abych sa bál? No, podnapil som sa — a preto mi je tak clivo. A, zašňupem si; eh, dobrý tabak! . . . výtečný tabak! . . . utešený tabak!“

Avšak pri každej strane, keď ju obracal, díval sa stranou na rakev, a jakýsi mimovoľný cit zdal sa mu šopkať:

„Ha, vstáva, hýba sa, pozerá z rakve.“

Ale ticho bolo mŕtvé. Rakev stála bez pohnutia. Sviečky rozlievaly celé more svetla. Strašný je osvietený kostól v noci s telom ľudským mŕtvým a bez duše. Povzniesol hlas a začal do rozličných tónov spievať, aby ostatok bázne ohlušil; no každú minútu obracal oči na rakev, jako by sa mimovoľne tázal:

„Čo, jestli sa vzbopí, jestli vstane?“

No, rakev ani sa nehýbala.

Keby len nejaký zvuk, nejaká živá bytosť, ale ni cvrčok neozval sa v kúte.

Tu bolo počuť len slabé prskanie niektorej vzdialenej sviečky, alebo slabé ľahké tuknutie voskovej kvapky, ktorá na zem padla.

„Jestli ona ale vstane?“

Pozdvihla hlavu.

(Dokončenie nasleduje).

Z veľmesta.

III.

Paláce ligotné
Vysoké budovy,
Cesty asfaltové —
Všiad lesk, náter nový.

V tých palácoch ľudia
Hrdí si bývajú,
Sused o suseda
Nič sa nestarajú.

Po ulicach hrdých
Hrdé koče letia,
Každý v svoje strany
Tu si neklevetia,
Jako na dedine,
Keď sa sretnú dvaja —
Tu každý preč beží
Od kraja do kraja.

¹⁾ Kliros, chôr, miesto, kde speváci v chrámoch pravoslavných stojá.

I ja si otíkam
Tie velmesta skaly,
Dívam sa na ten hluk
V tichom srdca žiali.

Paláce, lesk, koče —
Veď mňa to neteší,
Ach, viem, že tam všade
Len zlosť si peleší. —

Krajšia strieška slamená
Lež všetky paláce,
Kde rodinka ubohá
Žije si z rúk práce.

Veď tam stála úprimnosť,
Srdečnosť prebýva,
Tam sused na suseda
Cudzo sa nedíva.

Tam je jedna rodina
Tam privykneš si hneď —
Ach — a tu všiad cudzina:
Taký chladný tu svet!

Krajší chodník, chodníček
Cez tú zeleň nivy,
Jak asfalta tvrdého
Prachové ztuhliny.

Tam keď vidí druh druha
Pozdraví z ďaleka,
Tuto poznať ľudskú zver —
Tam ale človeka.

I nevoľno otíkam
Tie asfalta skaly,
A spomínam rodní kraj,
Či tiež za mnou žiali?

IV.

Dajte mi nazpät dedinku milú
Dajte mi nazpät tichý svet,
Tu v tomto hluku, lomoze divom
Pokoja duše nikde niet.

Tu sa raduje každý pre seba,
Tu nepozná si brata brat,
Cudzia to tu reč, cudzí mrav, život;
Ach, úprimnosť tu nevídať.

Jedon druhého tu použije
A ďalej oň sa nestará,
Po zisku každé tu len baží si
Jak stárež, tak i mladý jará.

A tuná básniť a tuná spievať —
Tu, kde ideálom je klam?
Posvätné háje, lúčiny kvetné,
To možné je len u vás tam.

Dajte mi nazpät dedinku milú,
Dajte mi nazpät tichý svet,
Tu v tomto hluku, lomoze divom
Mne ideálu, spevu niet.

Na kerepešskej ceste Sloven-Iud
Stavia dom, divadlo Iudu;
V ňom ho v odmenu na odiv staväť
A neraz vysmievať budú.

Čo si sám stavia, to mu rozboria
Čo iným, to pre neho bič:
Čo ty Iud na to?.. Nechaj to Bohu:
Ty pracuj, trp, neboj sa nič!

Miloslav Dumný.

Birjuk.

(Z „Deňníku poľovníkovho.“)

Od Ivana Turgenieva.

Vracal som sa večer samotný na závodnej drožke z polovky. Domov mal som ešte okolo osem verst. Dobrá, vytrvalá kobola bežala rezko po zaprášenej ceste, zriedka odfrkujúc a pohybujúc ušima. Unavený pes, jako by bol priviazaný, nevzdialoval sa ani na krok od zadných kolies. Búrka blížila sa. Z predku za lesom vystupoval ohromný lalijový mrak. Nado mnou a oproti mne vznášaly sa dlhé, šedé mraky. Stromy nepokojne pohybovaly sa a šušťaly. Dusivú horúčnosť naraz zamenil vlhký chládok. Stieny chytró hustly. Uderil som koňa, vbehol do dolinky vrchami lemovanej, prešiel vyschlý potok, zarastlý trávou, vyšiel na grún a vbehol sem do lesa. Cesta vinula sa predom mnou medzi hustou, lieskovou krovinou, obklopenou súmrakom. Napredoval som veľmi namáhavo. Vozík skákal ponad tvrdé korene storočných dubísk a líp, ktoré sem tam presahovali cez hlboké, podlhé úvozy, — stopy to vozových kolies. Kôň počal sa potkýnať. Naraz zašumel vo vrcholcoch stromov silný vetor, stromy zahučaly silne, veľiké kropaje dážďa zaklepaly, zaplieskaly po listoch, zablysklo sa a búrka začala. Dážď lial sa jako z vreca. Išiel som krokom, a bol som skoro prinútený zastaviť. Kôň viazol a tma bola jako v rohu. Našiel som trochu ochranu v širokom kroví. Uchýlil som sa, zaobalil hlavu, i čakal som trpezlivo koniec nečasu, keď som zrazu pri svite blesku na ceste uzrel vysokú postavu. Hladel som meravo v tú stranu, — postava táto práve jako by bola pri mojom voze zo zeme vyrástla.

„Kto je tu?“ pýtal sa zvučný hlas.

„A kto si ty?“

„Som zdejší lesník.“

I menoval som svoje meno.

„Znám vás! Idete domov?“

„Domov. Vidiš ale, jaká je búrka.“

„Ano, búrka,“ odpovedal hlas.

Biele svetlo lesku ožiarilo lesníka od hlavy k nohám. Hrmostné, krátke uderenie nasledovalo. Pršalo dvojnásobnou silou.

„Búrka nepreženie sa tak chytró,“ hovoril lesník.

„Čo robíš?“

„Zavediem vás bárs i do svojej chyže,“ hovoril úsečne lesník.

„Buď tak láskavý.“

„Ostaňte, prosím, sedieť.“

Lesník pristúpil k hlave koňa, vzal ho za úzdu a odtrhol z miesta. Pohli sme sa. Držal som sa sedlička drožky, ktorá sa kolísala jako člnek v mori, a zavolať psa. Ubohá moja kobola namáhavo klzala sa po blate, pošmikla sa a potkýnala. Lesník pohyboval sa pred ojom hneď v pravo, hneď v ľavú jako nejaká mátoha. Išli sme dost dlho, konečne zastavil sa môj prívodca.

„Tak, už sme doma, pane,“ hovoril pokojným hlasom.

Dvierka zaškripely, niekoľko šteniec zaštekalo. Pozdvihol som hlavu a uzrel pri svetle blesku malú chyžu prosred priestraňného dvora, obohnaného plotom. Z jedného okienka smutne svietilo svetlo. Lesník zaviedol koňa ku dverom chyže a zaklepal

„Hneď, hneď!“ ozval sa tenký hlasok, bolo počuť kroky bosých nôh, závora zaškripela, a na prahu objavilo sa asi dvanásťročné dievča v košeli opásanej obrubou s lampášom v ruke.

„Posviet pánovi,“ hovoril lesník, „voz váš postavím pod kôľnu.“

Dievča pozrelo na mňa a odišlo do chatrce.

Nasledoval som ju.

Chalupa lesníkovia pozostávala z jedinej začadenej, nízkej a tmavej izby bez palandy. Rozodraný kožnch visel na stene. Na lavici ležala jednocievová puška; v kúte povalovala sa hrba handár; dva veľké hrnce stály podľa kachiel. Lúč horela na stole,

smutne prskajúc a zhasínajúc. Rovno prosred izby visela kolíska, uviazaná na konci dlhej týčky. Dievča vyhaslo lampáš; sadlo si na malú stoličku a začalo pravicou pohybovať kolískou a ľavou napravovať lúč. Obzrel som sa okolo — srdce zachvelo sa mi: nenie veselo vstúpiť v noci do chyže mužikovej. Dieťa v kolíske ťažko a chytro dýchalo.

„Čo, či si tu samotná?“ pýtal som sa dievčata.

„Samotná,“ odpovedala sotva srozumiteľne.

„Si dcéra lesníkova?“

„Lesníkova,“ zašoptala.

Dvere zavrzly a lesník vkročil cez prah, zohol hlavu, pozdvihol lampáš z podlahy, pristúpil ku stolu a rozsvietil ho.

„Myslím, že nie ste zvyklý na lúč?“ hovoril a potriasol hlavou.

Pozrel som na neho. Zriedka mal som príležitosť, vidieť takého junáka. Bol vysokého zrastu, plecítý a silného složenía tela. Pod mokrou obyčajnou košľou bolo vidieť vypuklé, mohutné svaly. Čierny, kudrnatý fúz zakryval do polovice jeho drsné, zmužilé líca; zpod srastlých širokých obrv smele vykukávaly malé, nabelasé oči. Podoprel si zľahka boky a sastavil sa predou mnou.

Poďakoval som mu a pýtal som sa na jeho meno.

„Menujem sa Tomáš,“ odpovedal, „a prezývajú ma Birjuk¹⁾.“

„Tys teda Birjuk?“

S dvojnásobnou zvedavosťou pozrel som naňho. Od svojho Jermolaja a iných počul som často vypravovať o lesníkovi Birjukovi, ktorého sa všetci okolní mužíci báli jako ohňa. Dľa jich rečí nebolo ešte na svete takého majstra v jeho postavení. Otičky ráždiný nedá odniesť; nech je to v ktoromkoľvek čase, čo i o polnoci, padne na hlavu jako sňah, a ty nemysli sa protivit — silný a obratný vraj je jako bes . . . A ničím nemožno ho podplatit: ani vínom, ani peňazmi

¹⁾ Birjukom, t. j. Tatárom, psoblavcom abo vkolakom, menuje sa v Orlovskej gubernii zachmúrený, o samote žijúci človek.

Už mnohokrát usniesli sa dobrí ľudia, že ho zbavia zo sveta; ale to to — on sa nedá.

Tak hovorili susední mužíci o Birjukovi.

„Tys teda Birjuk,“ opätovoľ som, „počul som, bratu, o tebe mnoho. Že vraj nikomu neodpustíš.“

„Plním svoju povinnosť,“ odpovedal zachmúrene, „nesluší sa jest daro panský chlieb.“

Vytiahol zpoza opasku sekeru, sadol si na zem a začal štiepať triesky na lúč.

„Či nemáš gazdinej?“ pýtal som sa.

„Nemám,“ odpovedal a mocne uderil sekerou.

„Zomrela snad?“

„Nie . . . ano . . . zomrela,“ hovoril a odvrátil sa.

Zamlkol som; on pozdvihol oči a pozrel na mňa.

„Ušla s cestujúcim mešťanom,“ hovoril s divokým smiechom. Dievča sklopilo oči. Dieťa prebudilo sa a počalo kričať. Dievča pristúpilo ku kolíske.

„Tu máš, daj mu to,“ hovoril Birjuk, podávajúc jej zamazaný cumlík. „Tuhla i to opustila,“ pokračoval polohlasne, ukazujúc na dieťa.

Odišiel ku dverom, zastavil a obzrel sa.

„Pravda, pane,“ hovoril, „že náš chlieb jest nebudete . . . a ja mimo chleba . . .“

„Nie som hladný.“

„No, jako sa vám ľubi. Priniesol bych vám samovar, nemám ale čaj . . . Pôjdem pozreť, čo robí váš kôň.“

Odišiel a zapleskol dvere.

Poobzeral som sa druhýraz okolo. Izba zdala sa mi byť ešte smutnejšia, lež driev. Nepříjemný zápach pozostalého dýmu dusil ma. Dievča nehýbalo sa z miesta a nepozdvihla oči; zriedka pohybovala kolískou; nesmele stiahla si na plecía zpadlú košľu; jej bosé nohy visely nepohnute dolu.

„Jako sa menuješ?“ pýtal som sa.

„Ulita,“ hovorila a ešte nižšie zklpila smutnú tvár.

Lesník vrátil sa a sadol na lavicu.

„Búrka prešla,“ podotkol po krátkom mlčaní, „jestli vám ľubo, vyvediem vás z lesa.“

Vstal som.

Birjuk vzal pušku a prezrel panvičku.

„Na čo to?“ pýtal som sa.

„V lese darebáčia . . . Pri kobolovej úžlabine rúbajú strom,“ doložil čo odpoveď na môj tázavý pohľad.

„Čože, je to snáď z tade počuť?“

„Zo dvora je to počuť.“

Vyšli sme z izby.

Prestalo pršať.

V dialke shromažďovali sa ešte ťažké mračná a kedytedy vzplanuly dlhé blesky. Nad našimi hlavami objavilo sa kde tu lazurové nebo, hviezdičky vykukávaly blyštiac sa cez riedke, chytro plynúce mraky. Obrisy dážďom pokropených a vetrom sa klátiacich stromov počaly vystupovať zo tmy.

Lesník zosňal čiapku a nahol sa.

„Hľa,“ hovoril zrazu a natiahol ruky, „hľa, jak peknú noc si vybral.“

Nepočul som mimo šumenia listov ničoho.

Birjuk vyviedol koňa z kôlne.

„Veď mu ja dám,“ hovoril hlasno.

„Pôjdem s tebou — chceš?“

„Dobré,“ hovoril a odvádzal nazpät koňa; „chytíme ho chytro a potom vás vyprevadím. Poďme!“

Šli sme.

Birjuk šiel napred, ja som ho nasledoval, a síce preto, by počúval búchanie sekerou.

„Hľa, počujete?“ mumlal cez zuby, „počujete, počujete?“

„Ale kde?“

Birjuk pokrčil plecami.

Vošli sme do úžlabiny, vetor utíchol na okamženie — odmerané rúbanie sekerou zavznievalo jasne k môjmu sluchu. Birjuk pozrel na mňa a zakýval hlavou. Kráčali sme ďalej po mokrom kapradí a žihlave.

Temný a tiahly rachot zavznel.

„Porazil ho . . .“ zabručal Birjuk.

Obloha vyjasnila sa. V lese ledva svietalo —

Vyšli sme z úžlabiny.

„Počkajte tu,“ šepkal mi lesník, nahol sa, pozdvihol pušku a zmizol medzi krovinou.

Počúval som pozorne.

V ustavičnom šumení vetru rozoznal som neďaleko slabé zvuky: sekeru pozorne obsekávala haluzy, voz vrzgal, kôň frkal.

„A kamže? Stoj!“ zahrmel zrazu železný hlas Birjukov.

Druhý hlas znel žalostne, jako blačanie zajaca . . .

Počala bitka.

„Zlodej! zlodej!“ opätovoľ zadychčaná Birjuk; „ty mi neujdeš!“

Poberal som sa smerom k hrmotu a potkynajúc sa pri každom kroku, dostihol som miesto bitky.

Pri zofatome strome miesil sa na zemi lesník; držal pod sebou zlodeja a sväzoval mu remeňom ruky na chrbát. Pristúpil som bližšie. Birjuk vstal a postavil ho na nohy. Uzrel som umoknutého mužika v handrách s dlhou rozkuštrenou bradou. Zodraný kôň napolo pokrytý rohatou rohožkou stál neďaleko zapriahnutý do vozu. Lesník nehovoril ani slova; i mužik mlčal a len hlavou potriasal.

„Pust ho,“ pošepol som do ucha Birjukovi, „zaplatím strom.“

Birjuk vzal mlčky koňa lavou rukou za úzdu; pravou držal zlodeja za opasok.

„No, hybaj, vrana!“ hovoril surove.

„Veznite tamtú sekeru,“ prehovoril mužik.

„Prečo by sa mala ztratit?“ hovoril lesník a zodvihol sekeru.

Vydali sme sa na cestu.

Šiel som pozadku . . .

Počalo opät pršať a nezadlho lial sa dážď jako z vreca. Unavení dostihli sme domec. Birjuk pustil chytenú kobolu v prosred dvora, zaviedol mužika do chyže, uvolnil uzol remeňa a posadil ho do kúta. Dievča, ktoré bolo podľa kachiel usnulo, vyskočilo a počalo s nemým sdesením na nás hladieť.

Sadol som si na lavicu.

„I podívajme sa, jako sa leje,“ podotkol lesník; „musíte čakať, kým to prestane. Nehlahnete si?“

„Ďakujem.“

„Zavrel bych ho, k vôli vašej milosti, do komory,“ pokračoval ukazujúc na mužika, „veď tá zápora . . .“

„Nechaj ho tu, daj mu pokoj,“ skočil som do reči Birjukovi.

Mužik pozrel na mňa zamračene. Umienil som si, že na každý pád oslobodím chudáka. Sedel nepohnute na lavici. Pri svetle lampáša mohol som vidieť jeho chudý, vráskovitý obličaj, odvislé žlté obrvy, nepokojné oči, vyschlé údy . . . Dievča ľahlo si na zem pri samých jeho nohách a zase zaspalo. Birjuk sedel pri stole, i oprel si hlavu o ruky. Cvrčok cvrkal v kúte . . . dážd plieskal na strechu a do okien. Všetci sme mlčali.

„Tomášu Kuzmiču,“ prehovoril zrazu mužik temným a smutným hlasom, „Tomášu Kuzmiču!“

„Čo chceš?“

„Pust ma!“

Birjuk neodpovedal.

„Pust ma . . . od veľkého hladu . . . pust ma!“

„Znám vás,“ hovoril zamračene lesník, „celá vaša dedina je taká — zlodeji nad zlodejov!“

„Pust ma,“ opätovoľ mužik, „pisár . . . ožobráčenie . . . pust ma!“

„Ožobráčenie! Kradnúť nemá nikto.“

„Pust ma, Tomášu Kuzmiču . . . nezničuj ma. Ten váš, veď vieš, podáva nás i tak dost.“

Birjuk odvrátil sa. Mužikom to trhlo, jako by ho zimnica bola lomcovala. Triasol hlavou a dýchal nepravidelne.

„Pust ma,“ opakoval so zúfalosťou, „pust ma, Bôh vie, pust ma! Zaplatím, Bôh vie. Prisahám Bohu, od veľkého hladu . . . deti plačú, sám vieš. Je to ukrutné.“

„Nechodievaj kradnúť!“

„Koňa,“ pokračoval mužik, „koňa, aspoň toho . . . je to moje živobytie . . . pust ma!“

„Hovorím ti, že to nemožno. I ja som človek poddaný: žiadajú to odo mňa. A nemožno sa i s vami maznať.“

„Pust ma! Núdza, Tomášu Kuzmiču, núdza, jak je to . . . pust ma!“

„Znám vás!“

„A, pust ma!“

„Ej, načo sa mám hádať s tebou; sed ticho, lebo mám tu . . . vieš? Čo, nevidíš pána?“

Neborák zklopil hlavu . . .

Birjuk zívól a položil hlavu na stôl.

Neprestávalo pršať.

Čakal som, čo sa stane.

Mužik vzpriamal sa zrazu. Oči sa mu zaleskly, líca zapálily.

„Nuž na, jiedz, zadus sa, na,“ počal prižmúriac oči a zpusťiac kutiky rtov; „na, prekliaty vrahu: pij kresťanskú krev, pij! . . .“

Lesník obrátil sa.

„Tebe to hovorím, tebe Asiate, krvožížniku, tebe!“

„Asnaď si opilý, že sa opovažuješ nadať!“ hovoril zadivene lesník. „Či si sa zbláznil?“

„Opilý! . . . snaď za tvoje peniaze, prekliaty vrahu, zviera, zviera, zviera!“

„Ach, ty . . . však ja tebe! . . .“

„A čo mi urobíš? Všetko jedno, ztratený som; kam sa podejem bez koňa? Zabij ma — bude koniec; či od hladu, či tak — všetko jedno. Nech je všetko ztratené: žena, deti — pobij všetko . . . I na teba, počkaj, príjde!“

Birjuk vstal.

„Bij, bij,“ kričal mužik divokým hlasom, bij, na, na, bij . . .“

Dievča chytró vyskočilo zo zeme a uprelo naňho oči.

„Bij, bij!“

„Mlč!“ zahrmel lesník a urobil dva kroky.

„Dost, dost, Tomášu,“ volal som, „nechaj ho . . . Nech ide s Bohom!“

„Nebudem mlčať,“ pokračoval nešťastník. „Všetko jedno, zabij si ma. Ty vrahu, zviera, ani zkazy niet pre teba . . . Ale počkaj: dlho sa nebudeš presúšať! Zadrhnú ti hrtán, počkaj!“

Birjuk chytil ho za ruku . . .

Bežal som mužikovi na pomoc.

„Nedotýkajte sa ma, pane!“ skríkol na mňa lesník.

Nebol bych sa nafakal jeho hrozby a už som na neho natahoval ruku; no k môjmu najväčšiemu zadiveniu zťahol on jedným obratom z rúk mužikových opasok, chytil ho za lincec, vtlačil mu čiapku na oči, otvoril dvere a vystrčil ho von.

„Choď k čertu i so svojim koňom!“ kričal za nim, „no daj si pozor, druhýraz mi . . .“

On sa vrátil do izby a počal nečo prehrabávať v kúte.

„No, Birjuku,“ hovoril som konečne, „prekvapil si ma: vidím, že si slavný chlapík.“

„E, dost, pane,“ vpadol mi zlostne do reči, „neráňte ale o tom rozprávať. Radšej

vás už vyprevadím,“ doložil, „bez pochyby dážd neprečkáte . . .“

Na dvore zarinčaly kolesá mužikovho vozu.

„Ha, odvliekol sa!“ zabručal, „však ja ho! . . .“

O pol hodiny rozlúčil sa so mnou na kraji lesa.

Preložil *Sytniansky*.

Rozmanitosti.

Návrat Rakúskej výpravy k severnej točnej. O tejto výprave podávame podľa „Pokroku“ nasledujúcu zaujímavú zprávu: „Od tej doby, čo srdnatý Angličan Franklin vnikol smelou výpravou k severnej točnej do rozsiahleho súostrovia nad severnou Amerikou a tu vede a obecnému prospechu život obetoval, čo obe lode slávnej pamäti „Erebus“ a „Terror“ vykonaly najsmelšie cesty všetkých plavieb v mori, medzi nebezpečnými ľadovými horami, podniknutá už mnohá iná odvážlivá plavba k výskúmaniu končín, kde večne panuje ľad a kde slnce pol leta nesvieti len nad samým obzorom; mnohé krajiny i národy vyslali srdnatých plavcov v neznáme končiny, kde trvá večná zima. K týmto výpravám druží sa slávne výprava našich krajanov, ktorí nedajúc sa zastrašiť záhubami, jaké zastihly jejich predchodcov medzi najväčšími dostupnými šírkami, vydali sa na ďaleké cesty. Loď „Tegethoff,“ na ktorej vyplavila sa komissia vyšla dňa 13. júna roku 1872 z Hamburgského prístavu do Tromsøe. Na lodi boli poručník Weyprecht, nadporučník Payer, lodní poručník Broš, lodní zástavník Orel, Dr. Kepes, 13 plavcov a 3 tyrolskí horolazci. Mimo toho vezla loď množstvo psov, na ten prípad, že by plavci konajúc cestu na saňach zapriahli do nich týchto psov. V Tromsøe chceli vyčekať od veľrybích lovcov zprávy o stave ľadu, a tak odtrhnúť sa do Novej Zeme. Pri tom slúbili priateľom, že sa vráta pozde v lete 1874, alebo naj-

ďalej na podzim. Už počaly zmáhať sa obavy priateľov a priaznivcov našej smelej výpravy, keď už počalo leto kloniť sa ku koncu, i ostatní vedecký svet obrátil pozornosť svoju ku končinám severnej točnej. Čím ďalej nedochádzaly zprávy o výprave, tým väčšia bola radosť, keď konečne došla o nich prvá telegrafická zvesť. Telegrammy zaslali vodcovia výpravy Weyprecht, Payer a Orel svojím priateľom. Ponevác telegrammy pre spech sú miesty nejasné, podáme tu z nich všetkých celkový obsah, ktorý môže slúžiť na teraz za dost obsírnu zprávu. Plavci naši, majúc zprávy o stave ľadu, vydali sa smerom k Novej Zemi a odtiaľ k severu. Tu obklúčená je loď ľadami, na to hnaná a zmietaná za celých 14 mesiacov ľadovými balvánami, až dostala sa na severný chod na 73° zemepisnej diaľky, odtiaľ zas na severo-západ. Minula zimná doba 1873 a v letných 5 mesiacoch pracovano k uvoľneniu lode, ktorá bola ľadami sklúčená. V auguste tohože roku odokryli plavci rozsiahlu zem severne nad 33° severnej šírky. Zem táto má najväčšiu rozsiahlosť na sever a západ, tak že nebolo vidieť konca ani na sever ani na západ. Nastala druhá zima a tu prezimovali plavci 79° 51' severnej šírky a 59° východnej dĺžky. Roku 1874 vydali sa na cesty na saňach po zemi odkrytej, došli až k 32° stup. 5' sev. šírky a obzreli zem až prez 83° sev. šírky. Konca, ba ani hôr nevideli. Zvery a byliny sú na juhu veľmi sporé, k severu ľad, vokol

nesmierne útvary dolomitové. Výška vrchov obnáša 5000°. Nad 22° podnikli meranie pobrežia; najvyššia zima dosiahla 37° R. Dňa 20. mája opustili plavci koráb „Tegethoff“, ktorý nemohli viac udržať. Dňa 15. augusta dostali sa na zpiatočnej ceste k 77° 41' sev. šírky, kde prestal ľad. Trvala teda cesta 96 dní a spojená bola s veľkým namáhaním a mnohými ťažkosťami, v zátokke ku ostrovu Nová Zem južne od Matroškinsaru sretli sa dňa 24. augusta s Ruským skunerom (menšia loď) „Greuselant“-om, ktorý jich doplavil do Norska na ostrov Vardöe, pri severnom pobreží tej zeme, odkiaľ aj telegramy sem došli. V telegramoch daných dňa 3. t. m., žiadajú vodcovia výpravy o cisárske povolenie, aby odkrytú zem nazvať mohli „zemou Fraňa Jozefa,“ a o peniaze k rozličnému vyplácaniu a na cestu z Tromsö do Viedne. Ponevác možno je dostať sa z Vardöe do Hamburgu za 14 dní, možno očakávať bodrých plavcov o 16 dní v Prahe a vo Viedni.

Zemežrúti. Leschenault de la Tour sdieľil Humboldtovi túto vec o Javanoch: „Je tu červenavá, trocha železitá hlina, vyfahuje sa na tenké lístky vo spôsobe asi jako škoricová kôra; i praží sa na plachbu a faktu pripravená predáva sa pod menom „ampo“ na verejných trhoch. Ampo má veľmi malátnu, prípravnú chuť, ktorá pochádza z praženia; vníma do seba veľmi vlhkosť, prílepuje sa na jazyk a vysušuje ho. Skoro len ženské jedia ampo, obzvlášte v stave tehotnom a jestli jich chuť popadne. Mnohé jedia ho i preto, aby schudly, ponevác chudosť na Jáve za krásu sa drží, a pránie, aby byly dlho „krásnymi,“ zaviera jim oči pred škodlivými ná-

sledky tohoto pokrmu, ktorý sa stáva zvykom, čoho sa človek ťažko zrieka; ztratí chuť k jedlu a požíva len s nechutou ešte nečo potravy. Mám za to, že ampo vníma do seba žalúdočnú štavu, zapiera potreby žalúdka, i neuspokojuje jich. Miesto, čoby živilo telo, ukráda mu chuť k jedlu, tohoto užitočného upomínača, ktorý mu dala príroda, aby o svoje zachovanie starosť mal. Takto vedie k ubývaniu síl a ku predčasnej smrti. Mohlo by byť veľmi užitočným, aby sa hlad v okamžení upokojil v okolnostach, kde by človek buď žiadnej potravy nemal, alebo len nezdravú a škodnú.“ Toto požívanie zeme nachádza sa tiež u nektorých divochov v Arubeimslande. A Georgi uvádza iné príklady toho vo svojom výtečnom cestopise o Rusku. Na Kamčatkách pri rieke Olutory a na rozličných miestach nachádza sa kameňný tuk, ktorý Tungusovia a Rusi, buď samotný, alebo vo vode, alebo v mlieku rozpustený jedia, a to najmä na jar, kde časté jiedenie rýb by jim zaškodilo. I tuk tento zničil by zdravie, keby sa za dlhší čas užíval.

Elektrické svetlo nového vynálezu zavedené bolo nedávno na väži sv. Ignáca v S. Francescu. Zariadenie príslušného k nemu aparátu stálo 5000 dollárov. Aparát tento pozostáva z radu stĺpov z navinutého medeného drotu, ktoré spolu magnetami tak spojené sú, že ustavične obiehajúce a iskry vydávajúce elektrické prúdy vyludzuje. Prúdy tieto sústredujú a svádzajú sa silnými medenými drotami na to miesto väže, kde svetlo sa zapaluje. Hovorí sa, že v ohnisku tom plameň vzniká, ktorý za 400 plynových svietiel svetla vydáva.

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Výchovoveda pre seminaristov a rodičov. Spísal Samuel Ormis. Diel druhé. **Učboveda.** Vo Velkej Revúci. Nákladom Sam. Ormisa. 1874. Veľká VIII.; str. 225. Obsah výtečnej Učbovedy tejto je: I. Príprava učedníka, aby sa rád učil, II. Príprava predmetu, aby ho učedník rád prijímal, III. Príprava samého učiteľa, aby umel dobre učiť, IV. Príprava prosiedkov, aby vždy odpove-

daly zámeru. Cena 2 zl. Dielo toto jako i **Chovoveda** (2 zl.) sú k dostaniu: v T. Sv. Martine u Knižt. uč. spolku; v B. Bystrici u Eug. Kréméryho, knihkupeca; v Brezne u Emila Göllnera, kupeca; vo Velkej Revúci u Štefana Maliaka; v Ružomberku v Bratov Makovických; v D. Kubíne u K. Brucka; na St. Turej u Gustáva Roya, ev. farára a v Púchove u Pavla Roya, ev. farára.

Duchovia sudov. Obrázok z novejších časov. Spisal a vydal Vajanský. V Skalici pismom a tlačou Joz. Škarnicla. 1874. VIII.; str. 72.; cena 40 kr.

Živočíchopisu Pokorný-Kordošovo leží pred nami hárok prvý. Dielo tlačí sa v Prahe u F. Tempského, i upozorňujeme naň po predku et. obecnstvo svoje, bo ono prevyšuje i čo do obsahu i čo vystrojenia všetky posial vyšlé tohto druhu diela slovenské. V prvom hárku tomto nachádza sa krom „Úvodu“ opis ssavcov a síce rádu opíc, rukokrydlych, hmyzožravcov, dravcov mačkovitých a psovitých. Uhladných obrázecov obsahuje 25.

Agenda pro učitele. V Praze. 1874. Fr. A. Urbánek, kněhupectví pro paedagogickou literaturu. Obsahuje: Časť kalendárni, I. Rozvrhy hodin, II. Jmena žákův a výkaz jejich pilnosti a prospěchu, III. Poznámky a IV. Oznámení. XII.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. IV. — Díl II. 1874. Číslo 9. má nasledujúci obsah: K dějinám r. 1620,

ze současných dopisů podává dr. Jaros. Goll; Na Něvě, báseň Antala Staška; Pod pustým kopcem, povídka od Vít. Háška; Pokrok v lesnictví a nedostatek dříví, od polesného J. V. Černého; O Homerovi a jeho básních, podává prof. Jindřich Niederle; O francouzské literární hnilobě, píše Fr. Zákřejs; Klicperova slavnost v Chlumei nad C., od Fr. Zákřejs.

Poetická čítanka. Sbirka básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petřů, ředitel reálného gymnasia v Pelhřimově. V Praze. Nakladem kněhupectví: I. L. Kober. 1874. Sešit 5.; cena 30 kr.

Poznamenání knih, které pod firmou Frant. X. Škarnicla synů v Uherské Skalici k dostání jsou. 1874. VIII.; str. 36.

Stručný dějepis církevní pro školu a dům od katolického kněze církevního. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek, kněhupec. 1875. VIII.; str. 68; cena 40 kr.

Všetky tieto spisy snažne odporúčame et. obecnstvu svojmu.

Lístareň redakcie a administrácie.

V č. 188 „P. Lloyd“ vyšiel tendenciozny citát z „Magy. Politiky“ s nápisom: „O rýpalstve medzi slovenským obyvateľstvom,“ ktorý hned celá buda-peštanská maďarská a nemecká journalistika svojmu obecnstvu za horica nastolíť sa usilovala i vyzývala vládu, by sa našemu „Orlovi“ krydla obstrihaly. Oproti týmto podhuckávajúcim ekspektoráciám „M. Politiky,“ „P. Lloyd,“ „Ellenór,“ „Magy. Allamu,“ „Füg. Polgáru,“ „Reform,“ „Honu“ atď. dovoľujeme si vydat pravde svedoctvo a menovite „vo vyšších krajoch politiky točiacej sa „M. Politike“ nasledovne odpovedať: Báseň „Päst oproti pästi. Poslanie Slovákožrútom“ v 7. č. „Orla“ nenie ani proti maďarskému národu ani proti vys. vláde nameraná, no je ona z punkta na punkt primeranou odpoveďou na škandalóznou, revoluciónárnu brošúru „Jelszavunk,“ ktorú, jako známo, vydal už v trefom vydaní humanný (?) spolok „M. Szövetség,“ ktorý napísal si na svoju zástavu devisu: „Terro aut igne,“ aby tým dôraznejšie poburovať mohol našich maďarských spoluobčanov k povstaniu a plemennému boju proti vždy loyálnym Slovákom. Prečo že, pýtame sa, mlčaly „M. Politika,“ „P. Lloyd“ a iné časopisy hore spomenuté vzhľadom ku tejto revoluciónárnej brošúre, keď jim pokoj občanov tak veľmi na srdci leží? Alebo, či nenie nám Slovákom dovolené ani len v básenke hovoriť, keď nás „M. Szövetség“ i s „Jelszavunkom“ za „vogelfrei“ vyhlási a keď chce nás

„ferro aut igne“ (dľa „Reform-y“ „Arte aut Marte“) do sveta vytisnúť z našej zdedenej zeme? (Ipsissima verba in „Jelszavunk“). Negujeme ďalej, žeby slová: „Nie sme my jak tam ten hlúpy Kubo,“ boly narážkou na trencanského župana Kubo, bo je to slovenské prislovie, a konštatujeme, že sa ono i pofahovať môže na jednu obskúrnou osobnosť, ktorú chauvinistická klika „Jelszavunku“ urobila „chýrnym“ človekom. Ostatne odporúčam spomenutým et. redakciám, aby lepšie studovali fraseologiu, lebo každý školák vie, čo znamenajú výrazy, jako: „rohy oblámať,“ „tyran“ atď. Konečne jich upozorňujeme, aby slovenské loyálne snahy nebilagovali rebeliíou, keď i vyslovia sa Slováci ostrejšie proti bezbožnej klike, ktorá každý jich pokrok v kultúre vlastizradou bilaguje a všemožne hatí.“ Quod uni iustum, alteri aequum! — P. R. U. v M. Cestopis sa uverejní. — P. Dr. G. Z. v K. Dielko sa tlačí. Rukopis dal sa ťažko čítať, preto toľké chyby. Cestopis budeme čakať. — P. t. našich dlžníkov posledni raz touto cestou upozorňujeme, by nám svoje nedoplatky čím skôr doposlali; ktorí to neučinia behom septembra, zastavíme zasielanie jim nášeho časopisu. Každý národovec zná, jaké časy žijeme a že my na nikoho iného, jedine na našich odberateľov odkázani sme. Casopisectvo naše je teraz jedinou našou baštou a i to nemáme podporovať? Kto čítaš, rozumej!

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl. polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učitelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II. III. a IV. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl. — „Orlo“ vychádza vo 12 sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihtlač.-účasť spolok v T. Sv. Martine.